

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
ERAÕIGUSE INSTITUUT

Kadri Mälberg

**RIIGIPOOLNE ÕIGUSALANE ABI JA NÕUSTAMINE TSIVIILKOHTUS
ERAISIKUTELE**

Magistritöö

Juhendaja: dr. iur. Heikki Leesment

Tallinn
2013

Sisukord

SISSEJUHATUS	4
I ÕIGUS ÕIGLASELE KOHTUMENETLUSELE JA VÕRDSELE KOHTLEMISELE	8
II RIIGIPOOLNE ÕIGUSABI OSUTAMINE	14
1. Riigi õigusabi	14
2. Õigusnõustaja mõiste	15
3. Riigi õigusabi tsiviilkohtus isiku enda taotluse alusel	16
3.1 Riigi õigusabi saamise eeldused	18
3.2 Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused.....	20
3.3 Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi hindamine.....	22
3.4 Riigi õigusabi andmise viisid ja riigi õigusabi andmise otsustamine	24
3.5 Riigi õigusabi osutaja.....	26
3.6 Riigi õigusabi osutamise eest makstav tasu	27
4. Kohtu poolt määratud riigi õigusabi	29
5. Tasuta õigusnõustamine väljaspool tsiviilkohtumenetlust.....	31
III KOHTULAHENDITE ANALÜÜS	33
1. Riigi õigusabi taotluses sisalduvad andmed ning taotlusele lisatavad dokumendid	35
2. Kohtule esitatud riigi õigusabi taotluste üldine statistika	37
3. Peamised riigi õigusabi taotluse rahuldamata ja menetlusse võtmata jätmise alused	39
3.1 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et isik on ise võimeline kaitsma oma õigusi	40
3.2 Riigi õigusabi andmisest keeldumine taotleja majandusliku seisundist tulenevalt	43
3.3 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et asjaoludest tulenevalt on taotleja võimatus oma õiguste kaitseks ilmselt vähene.....	45
3.4 Riigi õigusabi andmisest keeldumine mittevarelise kahju hüvitamise nõude esitamiseks	47
3.5 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et isik ei ole kohtu poolt määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud.....	48
4. Riigi õigusabi taotluse rahuldamisel määratud riigi õigusabi andmise viisid.....	49
5. Riigi õigusabi määramine õigusnõustamiseks	51
6. Riigi õigusabi saaja majandusliku seisundi hindamine	53
7. Võrdne kohtlemine riigi õigusabi taotluste lahendamisel.....	55
IV ETTEPANEKUD JA TÄHELEPANEKUD SEOS KOHTUPRAKTIKA JA RIIGI ÕIGUSABI REGULATSIOONIGA	57
KOKKUVÕTE	61
SUMMARY	64

KASUTATUD ALLIKAD	67
Kasutatud kirjandus	67
Kasutatud normatiivmaterjal.....	68
Kasutatud kohtupraktika	69

SISSEJUHATUS

Käesoleva magistritöö teemaks on riigipoolne õiguslane abi ja nõustamine tsiviilkohtus eraisikutele.

Demokraatliku õigusriigis on üks olulisemaid põhimõtteid igaühe õigus (õiglasele) õigusemõistmisele. Eesti Vabariigi põhiseaduse¹ § 15 lõige 1 lause 1 annab igaühele õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Nimetatud lause sätestab subjektiivse menetlusõigusliku tagatise, mille eesmärk on muuta põhiõiguste materiaalõiguslik sisu tegelikkuseks. Selle lause põhiseaduslik sõnum kõlab: iga subjektiivset õigust peab olema võimalik realiseerida kohtus tõhusas ja ausas menetluses mõistliku aja jooksul.² Üldine kohtusse pöördumise õigus on ühteaegu nii põhiõigus kui ka üks õigusriigi keskne põhimõte, selle nurgakivi.³ Eesti Vabariigi põhiseadus annab küll seadusliku aluse kohtusse pöördumiseks, kuid isiku õigus pöörduda kohtusse peab olema ka reaalselt tagatud. See ei tohiks jääda tasuta õigusabi puudumise või liiga suurte kohtukulude taha.

Nii nagu demokraatliku õigusriigi üheks olulisemaks põhimõtteks on igaühe õigus (õiglasele) õigusemõistmisele on selleks ka võrdsuspõhimõte. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lg 1 kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida muuhulgas varalise ja sotsiaalse seisundi tõttu. Kuna ühiskonnas on üha enam inimesi, kelle majanduslik olukord ei võimalda tasuda kvaliteetse õigusteenuse eest, siis on oluline, et nende põhiseadusest tulenev õigus (õiglasele) õigusemõistmisele oleks reaalselt tagatud, seejuures järgides võrdsuspõhimõtet.

Kohtusse pöördutakse vaidluste ja lahkarvamuste lahendamiseks siis, kui pooltevahelisi suhteid ei ole enam võimalik muudmoodi lahendada. Kui inimene on otsustanud pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse, siis tihtipeale võib lihtinimesel jääda puudu vajalikest teadmistest ning ta leiab, et tal on vaja kvalifitseeritud õigusabi, et oma õigusi efektiivselt kaitsta. Olles olukorras, kus on vaja juriidilist abi,

---

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus, RT 1992, 26, 349 ... RT I, 27.04.2011, 2

² Truuväli, E-J jt Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2008, lk 163

³ Truuväli, E-J jt, lk 163

tuleb langetada mitmeid erinevaid otsuseid. Tuleb valida kas pöörduda oma muredega juristi või advokaadi poole ning kas pakutud teenused vastavad inimese maksevõimele.

Riigi jaoks on kvaliteetse tasuta õigusabiteenuse kättesaadavuse tagamine väga oluline. Arvestades asjaolu, et inimesed vajavad üha enam oma probleemide lahendamiseks kvalifitseeritud esindaja abi, siis on esmatähtis, et nimetatud abi oleks kättesaadav kõigile. Inimestel peab olemata nende majanduslikust olukorrast olema võimalus reaalselt pöörduda kohtusse. Eestis pakuvad ja on pakkunud tasuta õigusabist abi ja nõustamist väga mitmed erinevad ühendused ja organisatsioonid. Samuti on võimalik taotleda riigi õigusabi kohtult. Siiski tuleb silmas pidada, et kui kohtult taotletud riigi õigusabi puhul osutavad õigusabi advokaadid⁴, siis erinevate organisatsioonide ja ühenduste puhul ei pruugi õigusabi ja nõustamist pakkuva isiku kvalifikatsioon vastata tsiviilkohtumenetluse seadustikus lepingulisele esindajale esitatud nõuetele.⁵

Käesoleva töö autor valis antud teema eelkõige seetõttu, et tihti on riigi õigusabi vähekindlustatud isikute ainsaks võimaluseks saada kvalifitseeritud õigusabi. Mistõttu on oluline, et riigi õigusabi regulatsioon oleks võimalikult selge ja arusaadav riigi õigusabi taotlejale ning taotluse lahendamise tulemus ei oleks isikule ootamatu. Riigi õigusabi kvaliteet ning kättesaadavus on oluliseks küsimuseks, mida kinnitab ka antud teema laialdane kajastamine meedias. Siiani ilmunud artiklid viitavad küll probleemi aktuaalsusele, kuid samas pole probleemi suurust määratletud ega välja pakutud võimalike lahendusi antud küsimustes.

Käesoleva magistr töö peamine eesmärk on anda ülevaade peamistest riigi õigusabi saamise eeldustest ning keeldumise alustest, tuua välja riigi õigusabi seaduse võimalikud kitsaskohad ning võimalusel teha ettepanekuid riigi õigusabi seaduse täiendamiseks. Samuti analüüsida, kas riigi õigusabi taotluste lahendamine on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega.

---

⁴ Riigi õigusabi seaduse § 5 lg 1 sätestab, et riigi õigusabi osutab advokaat advokatuuriseaduse alusel.

⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 218 lg 1 p 1 ja 2 kohaselt võib lepinguline esindaja kohtus olla advokaat või muu isik, kes on omandanud õiguse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni.

Käesolev magistritöö on jaotatud neljaks peatükiks. Kuivõrd käesoleva magistritöö üheks eesmärgiks on analüüsida, kas riigi õigusabi taotluste lahendamine on kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega ning kolmandas peatükis on muuhulgas püütud leida vastust küsimusele, kas kohtud lähtuvad riigi õigusabi taotluste lahendamisel võrdse kohtlemise põhimõttest, siis on käesoleva töö esimeses peatükis käsitletud laiemalt võrdse kohtlemise põhimõtet. Kuna võrdse kohtlemise põhimõte on tihedalt seotud õigusega pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning õigusega õiglasele kohtumõistmisele, siis on esimeses peatükis käsitletud ka eelnimetatud demokraatliku õigusriigi olulisemaid aluspõhimõtteid.

Teises peatükis on käsitletud tasuta õigusalse abi ja nõustamise võimalusi Eestis. Magistritöö autor püüab anda ülevaadet millised on eraisikute võimalused riigipoolse õigusalse abi ja nõustamise saamiseks tsiviilkohtus ning põgusalt tuua välja tasuta õigusalse nõustamise võimalused väljaspool kohut. Samuti tuua näited, kes pakuvad tasuta õiguslast abi ja nõustamist eraisikutele ning sisustada õigusnõustaja mõiste. Kuivõrd käesoleva magistritöö teemaks on siiski riigipoolne õiguslane abi ja nõustamine tsiviilkohtus eraisikutele, siis on põhjalikumalt vaadeldud riigi poolt tsiviilkohtumenetluses eraisikutele pakutud riigi õigusabi võimalust, selle saamise eeldusi, riigi õigusabi andmise keeldumise aluseid, riigi õigusabi andmise viise ning osutajat ja riigi õigusabi eest makstavat tasu.

Töö kolmandas peatükis on magistritöö autor analüüsinud esimese astme kohtulahendeid, millega on lahendatud Harju Maakohtule perioodil 01.01.2012.a – 31.03.2013.a esitatud riigi õigusabi taotlused. Magistritöö mahu piiratus tõttu ning parema ülevaate saamiseks konkreetsete kohtulahendite osas on käesolevas töös analüüsitud üksnes kohtumenetluse väliselt Harju Maakohtule kohtule esitatud riigi õigusabi taotlusi. Kohtumääruste analüüsimisel on kasutatud ankeetküsimustikku, mille alusel on analüüsitud riigi õigusabi saamise eeldusi ning riigi õigusabi andmisest keeldumise aluseid. Analüüsitud kohtumäärused on esmalt jagatud kahte gruppi: 1) rahuldatud riigi õigusabi taotlused ning 2) riigi õigusabi taotlused, mis on jäetud rahuldamata või mille menetlusse võtmisest on keeldutud. Ning seejärel on analüüsitud mõlemat gruppi eraldi. Kohtulahendite analüüsimisel on üritatud leida vastuseid küsimustele, millised on peamised riigi õigusabi rahuldamise ja keeldumise

alused ning kas need on kooskõlas seadusega ja põhiseadusega. Samuti püüab magistritöö autor leida vastust küsimusele, kas kohtud lähtuvad riigi õigusabi taotluste lahendamisel võrdse kohtlemise põhimõttest.

Töö neljandasse peatükki on koondatud magistritöös esitatud olulisemad järeldused ja seisukohad ning välja toodud ettepanekud riigipoolse õigusalse abi ja nõustamise regulatsioonide täiendamiseks.

Kuivõrd riigi õigusabi regulatsioon Eestis on suhteliselt noor, siis on käesoleva magistritöö kasutatud kirjanduse valikul oluline roll normatiivmaterjalidel. Lisaks normatiivmaterjalidele on töö kirjutamisel kasutatud ka erialakirjandust, kohtupraktikat ja muid materjale, et tagada teema süvitsi käsitlemine.

Autor tänab oma akadeemilist juhendajat Heikki Leesmenti, kelle nõuanded olid töö koostajale suureks abiks.

I ÕIGUS ÕIGLASELE KOHTUMENETLUSELE JA VÕRDSELE KOHTLEMISELE

Eesti Vabariigi põhiseadus sätestab demokraatliku õigusriigi ühe olulisema põhimõtte – õiguse pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse⁶. Lisaks kohtusse pöördumise õigusele on oluline isiku põhiõigus õigus õiglasele kohtumenetlusele. Põhiseadus annab küll seadusliku aluse kohtusse pöördumiseks, kuid õiglase kohtumenetluse tagamiseks on oluline riigipoolse õigusabi kättesaadavus isikutele, kes ei ole majanduslikult võimelised ise kvaliteetse õigusabi eest tasuma. Eestis on riigi õigusabi kättesaadavus reguleeritud tsiviilkohtumenetluse seadustiku⁷ ja riigi õigusabi seadusega⁸, mis peaks tagama kõigile isikutele asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse õigeaegse ja piisava kättesaadavuse. Kuivõrd magistritöö kolmandas osas on vaadeldud riigi õigusabi saamise ja keeldumise aluseid, mis on olulised riigi õigusabi kättesaadavuse ja õiglase kohtumenetluse kohapealt, ning samuti püütud leida vastust küsimustele, kas kohus lahendab esitatud riigi õigusabi taotlusi ühetaoliselt ning kas kohtud järgivad Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud võrdsuspõhimõtet, siis on oluline käesolevas peatükis sisustada võrdse kohtlemise ning õiglase kohtumenetluse põhimõtted.

Õigus õiglasele kohtumenetlusele, sealhulgas õigus kohtusse pöörduda, õigus õiglasele kohtulikule arutamisele ja tõhusale õiguskaitsele, on üks olulisemaid õigusi, selleks et tagada tegelikkuses ning päriselt põhiõiguste ja –vabaduste austamine. Lisaks kohtusse pöördumise õigusele ja õiglasele kohtupidamisele hõlmab see õigus muuhulgas riigilõivude küsimust, õigusabi kättesaadavust ja kvaliteeti.⁹ Õigus õiglasele kohtumenetlusele hõlmab seega ka seda, et riigipoolne kvaliteetne (tasuta) õigusabi oleks kättesaadav neile, kellel on selleks tegelik vajadus ning kes vastavad riigi poolt kehtestatud nõuetele. Siinkohal ei ole oluline üksnes õigusabi kättesaadavuse ja kvaliteedi tagamine, vaid ka see, et õigusaktid, millega on kindlaks

---

⁶ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lg 1 sätestab, et igal on õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse. Igaüks võib oma kohtuasja läbivaatamisel nõuda mis tahes asjassepuutuvad seaduse, muu õigusakti või toimingu põhiseaduse vastaseks tunnitamist.

⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustik, RT I 2005, 26, 197 ... RT I, 05.04.2013, 5

⁸ Riigi õigusabi seadus, RT I 2004, 56, 403 ... RT I, 18.04.2013, 5

⁹ Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? Juridica I/2013, lk 37.

määratud riigi õigusabi saajale esitatavad nõuded, oleksid kooskõlas põhiseadusega ning ei piiraks isikute põhiõigusi põhjendamatult.

Õigus õiglasele kohtumenetlusele on sätestatud nii Eesti Vabariigi põhiseaduse §-s 15 kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioonis.¹⁰ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artiklis 6 sätestatud põhiõigus puudutab nii juurdepääsu kohtumenetlusele kui ka kohtumenetluse lõpule viimist mõistliku aja jooksul. Juurdepääsu all tuleb mõista nii kohtumenetluse alustamise kulukust kui ka kvalifitseeritud õigusabi kättesaadavuse puudumist.¹¹ Õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja selle õiguse kaitseala on praktikas pidevalt laiendatud, näiteks kaitseõiguse tagamise kaudu järjest varasemates menetlusstaadiumides. Õiguskaitse, kohtusse pöördumise õigus ja õigus õiglasele menetlusele on majandussurutise ajal tänases Euroopas üheks võtmeküsimuseks.¹²

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 15 lg 1 sisaldab koosmõjust §-ga 14¹³ üldist põhiõigust tõhusale õiguskaitsele ja ausale õigusemõistmisele. Üldise põhiõiguse tõhusale õiguskaitsele ja ausale menetlusele kaitseb kõigepealt õigust pöörduda oma õiguste kaitseks kohtusse. Õigused ja vabadused § 15 lg 1 esimese lause tähenduses on kõigepealt põhiõigused. Üldise kohtusse pöördumise õiguse kaitseala ei piirdu aga põhiseaduse põhiõigusega, vaid hõlmab ka kõiki põhiseadusest alamal seisvaid subjektiivsed õigused sõltumata sellest, kas õigus tuleneb seadusest, määrusest või individuaalaktist.¹⁴

Seadus küll annab isikule aluse kohtusse pöördumiseks, kuid isiku õigus kohtusse pöörduda peab olema ka reaalselt tagatud. Seega on õigusriigis vajalik kehtestada mehhanism, mis tagab isiku õiguse pädevale ja usaldusväärsele õigusabile olukorras,

---

¹⁰ Inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikkel 6 sätestab, et igaühel on oma tsiviilõiguste ja -kohustuste või temale esitatud kriminaalsüüdistuse üle otsustamise korral õigus õiglasele ja avalikule asja arutamisele mõistliku aja jooksul sõltumatus ja erapooletus, seaduse alusel moodustatud õigusemõistmise volitustega institutsioonis.

¹¹ Lumiste, E. Inimõigused Eestis 2011. Eesti Inimõiguste Keskuse aastaaruanne. SA Eesti Inimõiguste Keskus, 2012. lk 41.

¹² Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? *Juridica* I/2013, lk 38

¹³ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 14 kohaselt on õiguste ja vabaduste tagamine seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.

¹⁴ Truuväli, E-J jt. lk 165

kus isik soovib realiseerida oma põhiõigusi. See tähendab, et riik peab looma sellise õigusliku mehhanismi, mis tagab isikule subjektiivsete õiguste kaitse võimalikkuse ka olukorras, kus ta iseseisvalt ei suuda hinnata, kuidas tema õigusi rikutakse ning millised on tema õiguste ja vabaduste kaitse vahendid. Õigusabi põhimõtte kohaselt on igaühel õigus saada õigusabi ja olla esindatud advokaadi poolt.¹⁵

Õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning õigus õiglasele kohtumenetlusele puudutab oluliselt ka riigipoolse õigusabi kättesaadavust. Õigusemõistmine võib küll olla kuitahes aus ja õiglane, kuid kui sellele puudub tõhus juurdepääs, siis jäävad isiku õigused siiski kaitseta. Riigipoolse õigusabi kättesaadavuse all tuleb mõista nii riigi poolse õigusabi võimaldamist võimalikult paljudele isikutele kui ka riigi õigusabi taotluste lahendamist vastavalt seadustele. On oluline, et kohtud lahendaksid riigi õigusabi taotlusi kooskõlas seaduse ja põhiseadusega, mis tagaks isikutele, kes ei ole oma majandusliku seisundi tõttu suutelised asjatundliku õigusteenuse eest tasuma, kvaliteetse õigusteenuse kättesaadavuse. Kvalifitseeritud õigusabi kättesaadavus on oluline seetõttu, et isikul peaks olema võimalik pöörduda oma õigusta ja vabaduste rikkumise korral kohtusse hoolimata sellest, kelle vastu või mis küsimuses ta avaldust või hagiavaldust esitada soovib.

Õigus õiglasele kohtumenetlusele peaks sisaldama endas ka õigust võrdsele kohtlemisele, kuivõrd õiguskindluse põhimõtte kohaselt on oluline õiguse ühetaoline kohaldamine. Õigus võrdsele kohtlemisele on põhiõigus, mida tunnistab nii Eesti Vabariigi põhiseadus¹⁶ kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon.¹⁷ Nii Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 kui ka Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 14 näol on tegemist tüüpiliste konstitutsiooniliste normidega, millele on omane suur üldistuse aste. Sätte kõrge abstraktsiooniaste võimaldab kaasas käia ühiskonna muutuste ja arengutega ning

---

¹⁵ Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. – Tallinn, 2004, lk 114

¹⁶ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lg 1 sätestab, et kõik on seaduse ees võrdsed. Kedagi ei tohi diskrimineerida rahvuse, rassi, nahavärvuse, soo, keele, päritolu, usutunnistuse, poliitiliste või muude veendumuste, samuti varalise ja sotsiaalse seisundi või muude asjaolude tõttu.

¹⁷ Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon. 16. aprill 1996, RT II 1996, 11, 34

kohaneda riigi ja ühiskonna erinevate vajaduste ning arengutasemega.¹⁸

Võrdsuse kui õigluse keskse elemendi olemuse üle on mõtisklenud ja seda on püüdnud määratleda väga paljud mõtlejad ja ühiskonnategelased. Näiteks Aristoteles uskus jaotavasse ehk proportsionaalsesse võrdsusesse, kus võrdsetele inimestele tuleb anda võrdselt ja ebavõrdsetele ebavõrdselt. Ehk teisisõnu: võrdses või sarnases positsioonis olevaid isikuid tuleb kohelda võrdselt või sarnaselt ja ebavõrdses positsioonis olevaid ebavõrdselt.¹⁹ Võrdse kohtlemise põhimõtte ning diskrimineerimise keeld on olulised ka riigi õigusabi taotluste lahendamisel.

Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 puhul on tegemist avatud struktuuriga sättega, mis kaitseb ebavõrdse kohtlemise eest põhimõtteliselt ükskõik millisel alusel.²⁰ Õigus otsustada, kas mingil alusel diskrimineerimine on sama tõsine või lubamatu kui juba põhiseaduses loetletud alus, on antud kohtutele, eelkõige Riigikohtule. Sellise laia otsustusulatused andmine kohtule aga eeldab, et kehtiksid kindlad põhimõtted, millest juhinduda.²¹ Samas tuleb tõdeda, et kindlaid põhimõtteid, millest lähtuvalt oleks võimalik öelda, kas tegemist on võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisega või mitte, ei ole seaduste ega Riigikohtu poolt veel välja töötatud. Samas kui näiteks Euroopa Inimõiguste Kohtus on kasutusel kaheosaline test, mille abil on võimalik kindlaks teha, kas erinevus kohtlemises kujutab endas diskrimineerimist. Selle väljaselgitamiseks kasutab Euroopa Inimõiguste Kohus alljärgnevat kaheosalist testi:

- 1) Sarnase ehk võrreldava olukorra kriteerium – mille kohaselt on diskrimineerimise esimene tunnus, et väidetava diskrimineerimise ohvri situatsioon on sarnane (analoogne, võrreldav) selle või nendega, keda on koheldud eelistatult. Situatsiooni võrreldavust hinnatakse eelkõige kohtlemise eesmärgi alusel.
- 2) Põhjendatuse kriteerium – mille kohaselt puudub erineval kohtlemisel objektiivne ja mõistlik õigustus. Seega peab erinevus kohtlemises olema

---

¹⁸ Lõhmus, K. Võrdsusõiguse kontroll Riigikohtus ja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2003, lk 107.

¹⁹ Maruste, R. Õigus võrdsele kohtlemisele õigusriigis, selle õiguse printsiibid ja kohaldamispraktika Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2008 lk 67.

²⁰ Lõhmus, K. Võrdsusõiguse kontroll Riigikohtus ja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2003, lk 107.

²¹ Lõhmus, K., lk 108.

objektiivselt ja veenvalt põhjendatud. Põhjendamiskohustus, sh eri huvide tasakaalustatuse hindamise ning kaalumise kohustus, lasub ka kohtutel diskrimineerimiskaebuste lahendamisel.

Seega on diskrimineerimine see, kui võrdseid olukordi koheldakse ilma objektiivse ja mõistliku õigustusega või puudub proportsionaalsus taotletavate eesmärkide ja rakendatud vahendite vahel.²²

Keeld kohelda ebavõrdseid ebavõrdselt on rikutud, kui kaht isikut, isikute gruppi või kahtesid tehisolusid koheldakse meelevaldselt ebavõrdselt. Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lõike 1 esimesest lausest tulenev õigusloome võrdsuse põhimõte nõuab üldjuhul, et seadused ka sisuliselt kohtleks kõiki sarnases olukorras olevaid isikuid ühtemoodi. Selles põhimõttes väljendub sisulise võrdsuse idee: võrdseid tuleb kohelda võrdselt ja ebavõrdseid ebavõrdselt.²³ Nimetatud põhimõtet on kohtul kohustus järgida ka riigi õigusabi taotlusi lahendades. Kuid mitte igasugune võrdsete ebavõrdne kohtlemine pole võrdsusõiguse rikkumine.²⁴ Eesti Vabariigi põhiseaduse § 12 lõike 1 esimese lause põhitähendus seisneb meelevaldse ebavõrdse kohtlemise keelus. Sõnastades võrdsuspõhimõtte omavoli keeluna, avaldub see tabavalt, kuigi veidi eksitavalt. Tegemist pole omavoli kõikehõlmava keeluga, vaid ebavõrdse kohtlemise kohta käiva omavoli keeluga. Sellega on kindlaks määratud võrdsuspõhimõtte kontrolli põhistruktuur: kõigepealt tuleb tuvastada ebavõrdne kohtlemine ja seejärel küsida, kas see kohtlemine on meelevaldne. Ebavõrdne kohtlemine vastab vabadusõiguste puhul kaitseala riivele ja meelevaldsuse kontroll eelkõige proportsionaalsuse põhimõtte abil teostatavale riive materiaalse põhiseaduspärasuse kontrollile.²⁵

Kohtu kohustus on tagada, et kõiki koheldakse (nii avalikus elus kui ka hüvede jaotamisel) võimu ja kohtu poolt võrdselt ja õiglaselt. Tegemist on menetlusliku

---

²² Maruste, R. Õigus võrdsele kohtlemisele õigusriigis, selle õiguse printsiibid ja kohaldamispraktika Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2008 lk 69-70.

²³ RKPJKo, 21. jaanuar 2004, 3-4-1-7-03 - RT III 2004, 5, 45

²⁴ Kanger, L. Võrdse kohtlemise ja diskrimineerimise alased kaasused Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas. Tartu, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/682/t6lkimiseks_MEMO-eriraportoor%20%28L_Kanger%29.pdf, 12.04.2013

²⁵ Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Juridica, eriväljaanne, 2001. lk 73-87.

õiglusega, igaühe õigus seaduse võrdsele kaitsele.²⁶ Seetõttu on ka oluline, et kohus lähtuks riigi õigusabi taotlusi lahendades võrdse kohtlemise põhimõttest.

---

²⁶ Maruste, R. Õigus võrdsele kohtlemisele õigusriigis, selle õiguse printsiibid ja kohaldamispraktika Euroopa Inimõiguste Kohtus. *Juridica* II/2008 lk 68.

II RIIGIPOOLNE ÕIGUSABI OSUTAMINE

1. Riigi õigusabi

Eesti Vabariigi Põhiseaduse § 14 sätestab, et õiguste ja vabaduste tagamine on seadusandliku, täidesaatva ja kohtuvõimu ning kohalike omavalitsuste kohustus.

Inimeste õiguste kaitse tsiviilkohtumenetluses võib olla isikule tihti äärmiselt koormav ja kulukas. Mistõttu on menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses äärmisel oluline. Tihti on olukordi, kus isik suudab menetluskulusid kanda vaid üksnes osaliselt ning ei suuda tasuda näiteks kvaliteetse õigusabi eest. Kui isiku majanduslik olukord on raske, siis võib menetluskulude tasumise kohustus mitte üksnes piirata, vaid takistada isikul kohtumenetluses osalemist. Selle vältimiseks on isikul õigus taotleda menetlusabi menetluskulude kandmiseks.²⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku 6. jaos on sätestatud riigipoolse menetlusabi andmine menetluskulude kandmiseks. Menetluskuludest osaline või täielik vabastamine muudab kohtumenetluse inimeste jaoks odavamaks, mis omakorda teeb inimestele kohtusse pöördumise kättesaadavamaks ning lihtsustab inimestel nende õiguste realiseerimise. Vähekindlustatud inimestele annab menetlusabi parema võimaluse oma õiguste eest seista ja osaleda kohtumenetluses, mis muidu oleks majanduslikel põhjustel raskendatud või üldse võimatu.

Kui isik on otsustanud oma probleemiga pöörduda kohtusse, on tal nii enne hagiavalduse esitamist kui ka hagiavalduse esitamisel ja hilisemas menetlusstaadiumis võimalus taotleda lisaks riigilõivust või muudest menetluskuludest vabastamisele ka tasuta õigusabist abi ja nõustamist kohtult. Samas tuleb silmas pidada, et riigi õigusabi võib tähendada, et õigusteenuse eest maksab esialgu küll riik, kuid õigusabi määramisel võidakse isikule panna kohustus tasuda riigi õigusabi eest osaliselt ise või maksta õigusabikulud osaliselt või täielikult tagasi pärast kohtuvaidluse lõppu.²⁸

²⁷ Pärsimägi, A. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura, 2011, lk 127

²⁸ Riigi õigusabi seaduse § 8 sätestab, et riigi õigusabi antakse isikule kas kohustusest hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud, kohustusega ühekordse maksena täielikult või osaliselt hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud või kohustusega osamaksetena täielikult või osaliselt hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud.

2. Õigusnõustaja mõiste

Enne põhjalikku riigi õigusabi käsitlust on oluline defineerida „õigusnõustaja“ mõiste. Õigusnõustaja mõistele ei anna konkreetset vastust ükski kehtivatest õigusaktidest, mis aga võib tähendada, et õigusnõustajad võivad olla väga erineva kvalifikatsiooni ja kogemusega. Õigusnõustaja defineerimisel peaks viitama nii advokaatidele, notaritele kui ka juristi- või õigusbüroo kaudu õigusteenust pakkuvatele isikutele. Kuivõrd väljaspool Eesti Advokatuuri ja Notarite Koda puuduvad igasugused nõuded õigusteenuse osutamise tegelevate isikute kvalifikatsioonile, siis võib isik sattuda ka õigusteenuse osutaja peale, kes pole tegelikult läbinud kõrgkooli õigusteaduse õppekava. Heal juhul on see õppekava neil läbimisel, halvemal juhul mõttes ja päris viletsal juhul pole kavaski. Ometi on funktsionaalses mõttes tegemist siiski õigusnõustajatega, isikutega, kes osutavad õigusteenust.²⁹

Kui väljaspool Eesti Advokatuuri ja Notarite Koda tegelevate õigusnõustajate kvalifikatsioonil puuduvad üldjuhul igasugused nõuded, siis paremini on reguleeritud advokaatide ja notarite staatus, sest nende kutseühendused Eesti Advokatuur ja Eesti Vabariigi Notarite koda seavad sellel alal tegutsevatele inimestele kindla kvalifikatsiooni nõude. Advokatuuriseaduse³⁰ § 22 lg 2 sätestab, et advokatuuri võib kuuluda iga isik, kes vastab käesolevas seaduses esitatud nõuetele ja on sooritanud advokaadieksami. Advokatuuri liikmele esitatavad nõuded on sätestatud advokatuuriseaduse §-s 23. Nimetatud paragrahvi lõike 1 punkti 3 kohaselt võib advokatuuri võtta isiku, kes vastab kohtunikule esitatavatele haridusnõuetele vastavalt kohtute seaduse § 47 lõike 1 punktile 1 või kelle välisriigis omandatud kutsekvalifikatsiooni on tunnustatud vastavalt käesoleva seaduse §-le 65. Notariaadiseaduse³¹ § 6 lg 1 kohaselt võib notariks saada kandidaaditeenistuse läbinud ja notarieksami sooritanud teovõimeline Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik, kes valdab kõnes ja kirjas eesti keelt, on aus ja kõrgete kõlbeliste omadustega ning kes vastab kohtunikule esitatavatele haridusnõuetele vastavalt kohtute seaduse § 47 lõike 1 punktile 1.

---

²⁹ Saaremets, V. Kes on õigusnõustaja? Juridica, II/2000, lk 121

³⁰ Advokatuuriseadus, RT I 2001, 36, 201 ... RT I, 21.12.2012, 4

³¹ Notariaadiseadus, RT I 2000, 104, 684 ... RT I, 30.12.2010, 8

Eestis tegutseb ka Eesti Juristide Liit, mis koondab juriste, kuid sinna kuulumine on tuginedes Eesti Juristide liidu põhikirja³² punktile 1 vabatahtlik. Samuti puudub juristide tööd reguleeriv seadus, nagu see on advokaatidel ja notaritel. Vabatahtlik Eesti Juristide Liitu kuulumine ja reguleeriva seaduse puudumine on põhjuseks, miks abi vajav inimene võib sattuda õigusteenuse osutaja juurde, kes ei ole tegelikult läbinud kõrgkooli õigusteaduse õppekava. Ometi on funktsionaalses mõttes tegemist õigusnõustajaga, isikutega, kes osutavad õigusteenust.³³

Õigusnõustaja mõiste defineerimisel on üheks peamiseks teguriks kvalifikatsioon ja kuulumine kutseühingutesse või – liitudesse. Samas ei tohiks unustada ühiskonna poolt kehtestatud ning heakskiidetud sotsiaalseid norme, mida peavad järgima kõik ühiskonna liikmed, seal hulgas ka õigusnõustajad. Eesti Juristide Liidu eetikakoodeksi³⁴ punkt 2 ütleb, et Juristide Liidu liige on nii kutsetegevuses kui väljaspool kutsetegevust aus, õiglane ja usaldusväärne, käitub kooskõlas heade kommetega. Eesti advokatuuri eetikakoodeks³⁵ koondab advokaadi kutse-eetika nõuded ning head tavad.

Inimene, kes otsib kvaliteetset õigusabi, peaks alati veenduma õigusteenuse osutaja kvalifikatsioonis ja sobivuses. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus inimene maksab ebapädevale õigusteenuse osutajale, saamata vastu abi oma probleemi lahendamiseks.

3. Riigi õigusabi tsiviilkohtus isiku enda taotluse alusel

Riigi õigusabi andmine on reguleeritud mitmete erinevate seadustega, mille eesmärgiks on tagada kõigile kvaliteetse õigusteenuse õigeaegne ja piisav kättesaadavus. Tasuta õigusabi on üks menetlusabi alaliik, mida Eestis reguleerivad

---

³² Eesti Juristide Liidu põhikiri, Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=12> 12.03.2013.a

³³ V. Saaremets, lk 121

³⁴ Eesti Juristide Liidu eetikakoodeks, Arvutivõrgus kättesaadav:
<http://www.juristideliit.ee/media/File/Eetikakoodeks.pdf> 12.03.2013.

³⁵ Eesti Advokatuuri eetikakoodeks, Arvutivõrgus kättesaadav:
<https://www.advokatuur.ee/est/oigusaktid/eetikakoodeks> 12.03.2013.

tsiviilkohtus tsiviilkohtumenetluse seadustik ja riigi õigusabi seadus.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 180 lg 1 kohaselt on menetlusabi riigipoolne abi menetluskulude kandmiseks. Menetlusabina võib kohus isiku (edaspidi *menetlusabi saaja*) taotlusel määrata, et menetlusabi saaja:

- 1) vabastatakse täielikult või osaliselt riigilõivu või kautsjoni maksmisest või muude kohtukulude või menetluskulude ja kohtulahendi tõlke kulude kandmisest;
- 2) võib tasuda riigilõivu, kautsjoni või muud kohtukulud või menetluskulude või kohtulahendi tõlke kulud osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul;
- 3) ei pea maksma tasu menetlusabi korras määratud advokaadi õigusabi eest või ei pea seda tegema kohe või täies ulatuses;
- 4) vabastatakse sissenõudjana Eesti Vabariigi arvel täielikult või osaliselt täitemenetlusega seotud kuludest või kohtumenetluses kohtutäituri vahendusel menetluskulude kättetoimetamise kuludest või nähakse ette nende tasumine osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul;
- 5) vabastatakse Eesti Vabariigi arvel täielikult või osaliselt eestkoste teostamisega seotud kulude kandmisest ja eestkostjale tasu maksmisest;
- 6) vabastatakse täielikult või osaliselt kohustusliku kohtueelse menetlusega seotud kuludest või nähakse ette nende tasumine osamaksetena kohtu määratud tähtaja jooksul;
- 7) vabastatakse Eesti Vabariigi arvel osaliselt või täielikult lepitusmenetluse kuludest käesoleva seadustiku § 4 lõikes 4 sätestatud juhul.

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 180 lõike 4 kohaselt kohaldatakse tsiviilkohtumenetluse seadustikus sätestatud menetlusabi andmisele advokaadi õigusabi eest tasumisel (riigi õigusabi) üksnes niivõrd, kuivõrd riigi õigusabi seaduses ei ole sätestatud teisiti.

Riigi õigusabi seaduse § 1 kohaselt näeb riigi õigusabi seadus ette riigi poolt tagatava õigusabi liigid ning sellise õigusabi saamise tingimused ja korra. Seaduse eesmärk on tagada kõigile isikutele asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse õigeaegne ja piisav kättesaadavus (riigi õigusabi seaduse § 2). Riigi õigusabi seaduse § 4 lg 1 kohaselt on riigi õigusabi füüsilisele või juriidilisele isikule riigi kulul õigusteenuse osutamine

käesolevas seaduses sätestatud alustel ja korras. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt on riigi õigusabi liigiks muuhulgas isiku esindamine tsiviilasja kohtueelses menetluses ja kohtus, õigusdokumendi koostamine ning isiku muu õigusnõustamine või muu esindamine. Riigi õigusabi osutab advokaat advokatuuriseaduse alusel, arvestades käesoleva seaduse erisusi (riigi õigusabi seaduse § 5 lg 1).

3.1 Riigi õigusabi saamise eeldused

Riigi õigusabi saab taotleda isik, kes vajab kvalifitseeritud õigusabi kohtus. Riigi õigusabi saamiseks tuleb kohtule esitada järgmised dokumendid:

- taotlus riigi õigusabi saamiseks;
- riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatis.³⁶

Riigi õigusabi taotluse ja riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatise näidisvorm ning nendes sisalduvate andmete loetelu on kehtestatud justiitsministri määrusega.³⁷ Nimetatud dokumendid on kättesaadavad nii Justiitsministeeriumi kodulehel³⁸, kohtute kantseleis kui ka erinevates advokaadibüroodes.

Eeltoodust tulenevalt nähtub, et riik annab tsiviilkohtus menetlusabi menetluskulude kandmiseks, kui isik esitab vormikohase taotluse, milles toodud andmete alusel saab kohus hinnata, kas samaaegselt on täidetud järgmised eeldused:

- 1) seadusest tulenevalt ei ole menetlusabi andmine välistatud (TsMS § 182 lg 2, § 181 lg 3);
- 2) isik oma majandusliku seisundi tõttu vajab abi (TsMS § 181 lg 1 p 1, § 186);
- 3) on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on edukas (TsMS § 181 lg 1 p 2, lg 2).³⁹

Riigi õigusabi seaduse § 6 määrab kindlaks riigi õigusabi saama õigustatud isikud. Riigi õigusabi seaduse § 6 lõike 1 kohaselt võib riigi õigusabi saada füüsiline isik, kes

---

³⁶ Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatis, Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktiis/1311/2201/0050/lisa.pdf#> 12.03.2013

³⁷ Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatise sisalduvate andmete loetelu. RTL 2005, 22, 297... RT I, 31.12.2010, 50.

³⁸ Justiitsministeeriumi kodulehekül, Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.just.ee/oigusabi> 12.03.2013.

³⁹ Pärsimägi, A., lk 127-128

oma majandusliku seisundi tõttu ei suuda õigusabi vajamise ajal tasuda asjatundliku õigusteenuse eest või suudab seda teha üksnes osaliselt või osamaksetena või kelle majanduslik seisund ei võimalda pärast õigusteenuse eest tasumist lihtsat toimetulekut. Sama paragrahvi lõike 1⁴⁰ kohaselt riigi õigusabi antakse füüsilisele isikule, kelle elukoht on õigusabi andmise avalduse esitamise ajal Eesti Vabariigis või mõnes muus Euroopa Liidu liikmesriigis või kes on Eesti Vabariigi või mõne muu Euroopa Liidu liikmesriigi kodanik, välja arvatud käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud juhul. Elukoha määramisel käesoleva seaduse tähenduses lähtutakse EL Nõukogu määruse nr 44/2001 kohtualluvuse ja kohtuotsuste täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusajades artiklist 58. Muule füüsilisele isikule antakse õigusabi üksnes juhul, kui see tuleneb välislepingust. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määruses 13. juunist 2005 nr 3-1-1-67-05 on Riigikohus asunud seisukohale, et riigi õigusabi saamise esmaseks ja kohustuslikuks eelduseks on riigi õigusabi seaduses märgitud maksejõuetus. Riigikohus leidis, et olukorras, kus riigi õigusabi taotleja (v.a kahtlustatav või süüdistatav) on jaatanud võimalust tasuda advokaadi poolt osutatava õigusteenuse eest, puudub menetlejal üldse alus riigi õigusabi andmise kaalumiseks. Riigi õigusabi seaduse §-de 2 ja 6 kohaselt on selle seaduse eesmärk tagada asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse õigeaegne ja piisav kättesaadavus kõigile nendele isikutele, kes oma majandusliku seisundi tõttu ei suuda õigusabi vajamise ajal tasuda asjatundliku õigusabi eest või suudab seda üksnes osaliselt või osamaksetena või kelle majanduslik seisund ei võimalda pärast õigusteenuse eest tasumist lihtsat toimetulekut.⁴⁰

Lisaks riigi õigusabi seaduses sätestatud riigi õigusabi saamise eeldustele on tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 181 ja § 182 sätestatud menetlusabi andmise tingimused ja füüsilisele isikule menetlusabi andmise piirangud. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 181 lg 1 kohaselt antakse menetlusabi taotlejale menetlusabi, kui menetlusabi taotleja ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid tasuda või kui ta suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena ja on piisav alus eeldada, et kavandatav menetluses osalemine on edukas. Menetluses osalemise edukust eeldatakse, kui taotlus, mille esitamiseks menetlusabi taotletakse, on õiguslikult veenvalt põhjendatud ja faktiliselt põhistatud.

---

⁴⁰ RKKKm, 13.juuni 2005, 3-1-1-67-05, p 5, 7 – RT III 2005, 23, 239

Menetluses osalemise edukuse hindamisel arvestatakse ka asja tähtsust menetlusabi taotlejale. Isikule ei anta menetlusabi, kui tema menetluses osamine on ebamõistlik, eelkõige kui tema taotletu saab saavutada lihtsamalt, kiiremini või odavamalt. (tsiviilkohtumenetluse seadustik § 181 lg 2 ja 3) Tsiviilkohtumenetluse seadustiku kohaselt ei anta füüsilisele isikule menetlusabi, kui menetluskulud ei ületa eeldatavasti menetlusabi taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut, mis on arvutatud taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise kuusissetuleku alusel ning millest on maha arvatud maksud ja sundkindlustuse maksed ja seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks ettenähtud summa, samuti mõistlikud kulud eluasemele ja transpordile, menetlusabi taotleja saab menetluskulud kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvel, millele saab seaduse kohaselt pöörata sissenõude ning kui menetlus on seotud menetlusabi taotleja majandus- või kutsetegevusega ega puuduta tema majandus- või kutsetegevusega mitteseotud õigusi (tsiviilkohtumenetluse seadustik § 182 lg 2).

3.2 Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused

Lisaks tsiviilkohtumenetluse seadustikus toodud üldistele piirangutele menetlusabi andmisel on riigi õigusabi seaduses toodud ära täiendavad riigi õigusabi andmisest keeldumise alused. Seega juhul, kui riigi õigusabi taotlejal on täidetud üldised formaalsed ja materiaalsed eeldused riigi õigusabi saamiseks, on kohtul siiski õigus keelduda riigi õigusabi andmisest. Silmas tuleb pidada, et seaduses ei ole kirjas, millistel tingimustel riigi õigusabi antakse, seaduses on üksnes sätestatud, millistel juhtudel abi andmine on välistatud. Riigi õigusabi seadus ei erista ka piiranguid juriidilisele ja füüsilisele isikule. Õigusabi keeldumise alused kinnitavad seadusandja põhjendatud soovi, et abi peab saama üksnes isik, kelle õigusi on reaalselt ja oluliselt rikutud ja kes majandusliku seisundi tõttu ei saa oma õigusi kohtu korras kaitsta.⁴¹

---

⁴¹ Pärsimägi, A., lk 132

Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused on sätestatud riigi õigusabi seaduse §-s 7. Riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 kohaselt ei anta riigi õigusabi, kui:

- 1) Taotleja on ise võimeline kaitsma oma õigusi;
- 2) taotlejal ei saa olla õigust, mille kaitsmiseks ta õigusabi taotleb;
- 3) taotlejal on võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvel, välja arvatud käesoleva seaduse § 14 lõikes 2 nimetatud vara;
- 4) kulud õigusteenusele ei ületa eeldatavasti taotleja kahekordset keskmist ühe kuu sissetulekut, mis on arvatud taotluse esitamisele eelnenud nelja kuu keskmise kuusissetuleku alusel ning millest on maha arvatud maksud ja sundkindlustuse maksed ning seadusest tulenevate ülalpidamiskohustuste täitmiseks ettenähtud summa, samuti mõistlikud eluaseme- ja transpordikulud;
- 5) asjaoludest tulenevalt on taotleja võimalus oma õiguse kaitseks ilmselt vähene;
- 6) seda taotletakse mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamiseks ja asja suhtes ei esine tungivat avalikku huvi;
- 7) vaidlus on seotud taotleja ettevõtlusega ega kahjusta tema ettevõtlusega mitteseotud õigusi;
- 8) seda taotletakse kaubamärgi, patendi, kasuliku mudeli, tööstusnäidise või mikrolülituse topoloogia või muus vormis intellektuaalse omandi kaitsmiseks, välja arvatud autoriõiguse seadusest tulenevad õigused;
- 9) seda taotletakse asjas, milles taotlejal on ilmne ühine huvi isikuga, kellel ei ole õigust riigi õigusabi saada;
- 10) seda taotletakse taotlejale üleantud õiguse kaitsmiseks ja on alust arvata, et õigus on taotlejale üleantud riigi õigusabi saamiseks;
- 11) õigusteenuse osutamine on taotlejale tagatud õigusabikulude kindlustuslepingu või sundkindlustuse alusel;
- 12) taotlejale asjast võimalik tulenev kasu on ebamõistlikult väike, võrreldes riigi eeldatavate kuludega õigusabile.

Riigi õigusabi võib anda eelloetud piiranguta, kui advokaadi abi on asja õigeks lahendamiseks ilmselt vajalik poolte võrdsuse tagamiseks või arvestades asja keerukust. (riigi õigusabi seadus § 7 lg 3) Riigi õigusabi seaduse § 7 lg-ga 3 on

sarnane alus toodud ka tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 217 lg-s 8, mille kohaselt kui kohus leiab, et menetlusosaliseks olev füüsiline isik ei ole ise võimeline kaitsma oma õigusi ja tema olulised huvid võivad advokaadi abita jääda kaitseta, selgitab kohus talle võimalust saada riigi õigusabi.

3.3 Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi hindamine

Nagu eeltoodust nähtub antakse menetlusabi taotlejale menetlusabi eelkõige juhul, kui menetlusabi taotleja ei suuda oma majandusliku seisundi tõttu menetluskulusid tasuda või suudab neid tasuda üksnes osaliselt või osamaksetena. Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi hindamisel lähtub kohus riigi õigusabi seaduse § 14 sätestatust. Riigi õigusabi seaduse § 14 lg 1 kohaselt, taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestatakse tema vara ja sissetulekut ning temaga koos elavate perekonnaliikmete vara ja nende sissetulekuid, tema ülalpidamisel olevate isikute arvu, eluasemele tehtavaid mõistlikke kulusi ning muid tähtsust omavaid asjaolusid. Taotleja majanduslikku seisundit hinnates ei arvestata taotlejale kuuluvat vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata. Samuti ei arvestata taotlejale kuuluvat ning tema ja temaga koos elavate perekonnaliikmete igapäevakasutuses olevat eluaset ega vajalikku sõiduvahendit, kui nende arv ja väärtus on õiglaselt suhtes perekonna suuruse, sõiduvajaduse ning sissetulekuga. (riigi õigusabi seadus § 14 lg 2)

Riigi õigusabi seaduse §-s 14 andmed saab kohus esmajärjekorras riigi õigusabi taotlejalt, kuivõrd vastavalt riigi õigusabi seaduse § 13 lg-le 1 tuleb riigi õigusabi saamise taotlusele lisada füüsilisest isikust taotleja enda allkirjastatud nõuetekohane teatis oma majandusliku seisundi kohta ning võimaluse korral ka muud tõendid, mis seda seisundit hindavad. Juhul, kui kohtul tekib kahtlus esitatud andmete õigsuses, on kohtul vastavalt riigi õigusabi seaduse § 14 lg-le 5 õigus nõuda riigi õigusabi taotlejalt või teistelt isikutelt või asutustelt, sealhulgas krediidasutustelt, teavet taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete majandusliku seisundi või maksevõime kohta.

Isiku majanduslikku seisundit hinnatakse nii riigilõivu vabastamise kui ka riigi õigusabi taotluse lahendamisel analoogselt. (vastavalt tsiviilkohtumenetluse seadustik § 186 ja riigi õigusabi seadus § 14). Käesoleva magistritöö autori leiab, et riigi

õigusabi seaduse §-st 14 on mõnevõrra keeruline üheselt aru saada, kuivõrd seadusandja ei ole täpsustanud, mida tuleb näiteks mõelda eluasemele tehtavate mõistlike kulutuste all, mistõttu tuleb nimetatud sätte tõlgendamisel vaadata ka Riigikohtu seisukohti. Riigikohus on oma 13. novembri 2006.a lahendis nr 3-2-1-106-06 leidnud, et isiku majandusliku seisundi hindamisel ei saa arvestada lapsetoetus. See tuleneb lapsetoetuse olemusest. 1. jaanuaril 2002. a jõustunud riiklike peretoetuste seaduse § 1 lg 1 kohaselt on seaduse eesmärk tagada lastega peredele laste hooldamise, kasvatamise ja õppimisega seotud kulutuste osaline hüvitamine.⁴²

Lahendis nr 3-2-1-134-08 on Riigikohus öelnud, et tulenevalt TsMS § 186 lg-st 1 tuleb taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestada muu hulgas taotleja eluasemele tehtavaid mõistlikke kulutusi ja muid tähendust omavaid asjaolusid. Kolleegium leiab, et nimetatud sätte mõtteks ei ole arvestada majanduslikku seisundit hinnates igasuguseid laenukohustusi, mis hageja endale võtnud on. Seaduse mõtteks ei ole arvestada soovilaenu ja väikelaenu olemasolu muude tähendust omavate asjaoludena. Ka eluasemelaenu olemasolu korral tuleb hinnata seda, kas tegemist on esitatud asjaoludel eluasemele tehtavate mõistlike kulutustega, kuna TsMS § 186 lg 1 võimaldab arvestada majanduslikku seisundit hinnates taotleja eluasemele tehtavaid mõistlikke, mitte ebamõistlikult suuri kulutusi Kolleegium märgib, et eluasemele tehtavate mõistlike kuludena saab arvestada kulusid, mis on mõistlikus vastavuses taotleja perekonna suuruse ja vajadustega. Eluasemele tehtavateks mõistlikeks kuludeks saab pidada eelkõige eluaseme kasutamisega seotud kulusid (tasud vee, elektri, kütte jms eest). Kolleegiumi arvates võib eluasemele tehtavaks mõistlikuks kuluks pidada ka eluaseme soetamiseks võetud laenu tagasimakseid mõistlikus ulatuses. Kolleegium leiab, et põhimõtteliselt saab taotleja majanduslikku seisundit hinnates arvestada ka auto liisingumakseid mõistlikus ulatuses juhul, kui on tõendatud taotleja ja tema perekonna vajadus autot kasutada. Siinjuures tuleks nii nagu eluaseme puhul kaaluda, kas liisitav auto vastab taotleja ja tema perekonna mõistlikele vajadustele. Kolleegiumi arvates ei ole seaduse mõtteks arvestada menetlusabi taotleja majanduslikku seisundit hinnates kallite autode liisimisel makstavaid ebamõistlikult suuri liisingumakseid.⁴³

---

⁴² RKTkm, 13. november 2006, 3-2-1-106-06 p 15 - RT III 2006, 42, 353

⁴³ RKTkm, 13. jaanuar 2009, 3-2-1-134-08, p 9

14. oktoobri 2010.a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-111-09 on Riigikohus lisaks eelmainitule märkinud, et isiku igakuiseid makseid pankadele krediitkaartide kasutamise eest, samuti kohustust tasuda riigilõivu teises tsiviilasjas, advokaadikulused ning kriminaalasja menetluskulused ei saa käsitada tähendust omavate asjaoludena TsMS § 186 lg 1 mõttes.⁴⁴

Isiku majandusliku seisundi hindamisel tuleks kaaluda ka asjaolu, kas näiteks isik oleks võimeline tasuma riigi õigusabi eest riigi õigusabi tasumäärade alusel, kuid ei ole võimeline seda tegema turusituatsioonis, kuivõrd õigusabi teenuse tasud väljaspool riigi õigusabi võivad olla kordades kallimad.

Kui riigi õigusabi seadus määrab kindlaks üksnes üldised alused isiku majandusliku seisundi hindamiseks ning otseselt ei määratle ära kindlat piiri millisest sissetulekust alates on isik võimeline kandma kulutusi õigusteenusele, siis näiteks Ameerika Ühendriikides on kindlaks määratud, et *the Legal Services Corporation* võib osutada tasuta õigusabi isikutele, kelle sissetulek jääb alla 125% ametlikust vaesuspiirist.⁴⁵ Sellise konkreetse piiri paikapanemine on küll keeruline, kuid lihtsustaks oluliselt riigi õigusabi taotluste lahendamisel taotleja majandusliku seisundi hindamist.

3.4 Riigi õigusabi andmise viisid ja riigi õigusabi andmise otsustamine

Riigi õigusabi seaduse § 9 lg 1 kohaselt otsustatakse riigi õigusabi andmine isiku taotluse alusel. Taotlus riigi õigusabi saamiseks tsiviilasjas menetlusosalisena kohtumenetluses esitatakse kohtule, kes asja menetleb või kelle pädevuses oleks asja menetleda. Kui taotleja soovib riigi õigusabi hagiavalduse või hagita menetluses avalduse koostamiseks, esitab ta taotluse kohtule, kelle pädevusse kuulub hagi või hagita menetluse läbivaatamine. Taotlus riigi õigusabi saamiseks esindamisena tsiviilasja kohtueelses menetluses, õigusdokumendi koostamisena või muu õiguslase nõustamise või esindamisena esitatakse taotleja elu- või asukohajärgsele või õigusteenuse osutamise eeldatava koha järgsele maakohtule. Kui riigi õigusabi

---

⁴⁴ RKTkm, 14. oktoober 2010, 3-2-1-111-09

⁴⁵ Houseman, A.W. Civil Legal Aid in the United States an update for 2011. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ilagnet.org/jscripts/tiny_mce/plugins/filemanager/files/Helsinki_2011/national_reports/USA_National_Report_ILAG_2011.pdf, 14.04.2013.

taotlejal ei ole Eestis elukohta, võib ta taotluse esitada ka maakohtule, kelle tööpiirkonnas ta viibib (riigi õigusabi seadus § 10 lg 1, 2 ja 3).

Riigi õigusabi saamiseks esitatavas taotluses märgitakse riigi õigusabi seaduse § 12 lg-1 nimetatud andmed ning taotlusele lisatakse riigi õigusabi seaduse § 13 nimetatud dokumendid.

Kui riigi õigusabi taotleja vastab kõigile seaduses sätestatud tingimustele riigi õigusabi saamiseks, siis kohus rahuldab riigi õigusabi taotleja taotluse ning määrab riigi õigusabi ühel riigi õigusabi seaduse §-s 8 sätestatud viisil.

Riigi õigusabi seaduse § 8 kohaselt antakse riigi õigusabi ühel järgneval viisil:

- 1) õigusabi andmine kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud;
- 2) õigusabi andmine kohustusega ühekordse maksena täielikult või osaliselt hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud; või
- 3) õigusabi andmine kohustusega osamaksetena täielikult või osaliselt hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud.

Kui isikule antakse riigi õigusabi kohustusega hiljem hüvitada riigi õigusabi kulud, siis määratakse riigi õigusabi kulude hüvitamine kindlaks ühel riigi õigusabi seaduse § 16 toodud viisil:

- isiku hüvitamiskohustus määratakse kindlaks proportsioonina või võimaluse korral konkreetnes summas ja otsustatakse, kas hüvitamine toimub ühekordse maksena või osamaksetena;
- kohustus hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud ühekordse maksena, määrates kindlaks ka hüvitamise tähtpäev;
- kohustus hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud osamaksetena, määrates kindlaks osamakse suurused ja nende tasumise tähtpäevad;
- kohustades riigi õigusabi saajat tasuma ettemaksu tema hüvitamiskohustuse täielikuks või osaliseks täitmiseks.

Eeltoodust nähtub, et riigi õigusabi ei ole alati tasuta riigipoolne abi, vaid teatud juhtudel tekib isikul kohustus hiljem riigi õigusabi tasu ja kulud hüvitada.

3.5 Riigi õigusabi osutaja

Vastavalt riigi õigusabi seaduse § 5 lõikele 1 osutab riigi õigusabi advokaat advokatuuri seaduse alusel, arvestades riigi õigusabi seaduse erisusi. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt tagab advokaadibüroo pidaja riigi õigusabi vajajatele advokaadibüroo töötaja selgituste andmise käesolevas seaduses ettenähtud riigi õigusabi saamise aluste ja korra kohta ilma selle eest tasu võtmata. See tähendab, et isikul on riigi õigusabi saamiseks võimalik pöörduda advokaadibüroo töötaja poole, kes aitab isikul koostada vajalikud taotlused riigi õigusabi saamiseks.

Riigi õigusabi osutaja määramine on sätestatud riigi õigusabi seaduse § 18 lõikes 1, mille kohaselt advokatuur nimetab viivitamata kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse taotlusel riigi õigusabi osutava advokaadi. Kohus, prokuratuur või uurimisasutus esitab eelnimetatud taotluse advokatuurile justiitsministri määrusega kehtestatud korras. Advokatuuri nimetatud advokaat kohustub asuma viivitamata riigi õigusabi osutama ja korraldama oma tegevuse selliselt, et tal oleks võimalik õigeaegselt osaleda menetlustoimingutes. Kohtul, prokuratuuril või uurimisasutusel ei ole õigust leppida advokaadiga kokku riigi õigusabi osutamises ega määrata riigi õigusabi osutavat advokaati (riigi õigusabi seadus § 18 lg 2). Nimetatud sätte eesmärk on tagada riigi õigusabi osutaja erapooletus ning riigi õigusabi süsteemi läbipaistvus. See tähendab seda, et kohus ei saa eelistada ühte või teist advokaati riigi õigusabi osutamisel. Samas paneb see ka Advokatuurile kohustuse tagada piisaval hulgal advokaatide olemasolu, kes oleksid valmis riigi õigusabi osutama. Juhul, kui riigi õigusabi taotlejal on advokaadi nõusolek temale antud asjas riigi õigusabi osutamise kohta ning taotleja soovib sellelt advokaadilt õigusteenust saada, lisatakse taotlusele advokaadi nõusoleku kinnitus või esitatakse taotlus vastava advokaadibüroo kaudu (riigi õigusabi seadus § 13 lg 6). Sellises olukorras võib advokatuur siiski määrata riigi õigusabi osutajaks riigi õigusabi taotleja poolt soovitud advokaadi.

Riigi õigusabi seaduse § 20 lg 1 sätestab, et riigi õigusabi osutava advokaadi ja riigi õigusabi saaja kokkuleppel võib asuda isikule samas asjas õigusteenust osutama teine advokaat, kes on nõus temale riigi õigusabi osutamise kohustuse üleandmisega. Uus riigi õigusabi osutaja määratakse kohtu, prokuratuuri või uurimisasutuse taotluse

alusel käesoleva seaduse §-s 18 sätestatud korras. Sellisel juhul otsustab kohus, prokuratuur või uurimisasutus endisele riigi õigusabi osutajale hüvitatava riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude suuruse.

Kohus võib kõrvaldada riigi õigusabi saaja taotlusel või omal algatusel määrusega advokaadi riigi õigusabi osutamisest, kui advokaat on end näidanud asjatundmatuna või hooletuna. Kohus võib eelnevalt nõuda riigi õigusabi saajalt ja advokaadilt selgituse esitamist. Kohus edastab advokaadi riigi õigusabi osutamisest kõrvaldamise määruse advokatuurile aukohtumenetluse algatamiseks ning vajaduse korral uue riigi õigusabi osutaja määramiseks (riigi õigusabi seadus § 20 lg 3¹).

3.6 Riigi õigusabi osutamise eest makstav tasu

Advokaadile riigi õigusabi tasu maksmine ja riigi õigusabi kulude hüvitamine on sätestatud riigi õigusabi seaduse 4. peatükis. Riigi õigusabi seaduse § 21 lg 3 sätestab, et riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise korra ja tasumäärad ning riigi õigusabi osutamisega kaasnevate kulude hüvitamise ulatuse ja korra kehtestab advokatuuri juhatus igaks eelarveaastaks, arvestades riigieelarvest selleks eraldatud vahendite suurust ja riigi õigusabi eeldatavat mahtu. Advokatuuri juhatus võib eelarveaasta kestel riigi õigusabi eest makstava tasu arvestamise aluseid, maksmise korda ja tasumäärasid ning kulude hüvitamise ulatust ja korda muuta. Advokatuuri juhatus kehtestab tasumäärad ja kulude hüvitamise ulatuse arvestusega, et riigi õigusabi oleks tagatud eelarveaasta lõpuni. Advokatuuril on kohustus tagada riigi õigusabi kohane ja katkematu osutamine ka juhul, kui riigieelarvest eraldatud rahast eelarveaasta lõpuni ei jätku.

Eesti Advokatuuri 15.12.2009.a otsusega kinnitatud „Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja kord“⁴⁶ määrab kindlaks isiku esindaja tasumäärad tsiviilasja kohtuvälises menetluses ja kohtus. Viimati muudeti nimetatud õigusakti

---

⁴⁶ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja kord. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee 12.03.2013.

19.02.2013.a Eesti Advokatuuri juhatuse otsusega, millega vastu võetud muudatused jõustusid 01.04.2013.a.

Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja korra seletuskirja kohaselt oli riigi õigusabi tasumäärade muutmise peamiseks eesmärgiks maksta advokaadile riigi õigusabi osutamise eest õiglasemat tasu, st tasustada riigi õigusabi osutamist senisest kõrgema määraga ja tõsta ka sõidukulude hüvitamise määra. Lisaks täpsustati riigi õigusabi tasu suuruse ja riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatuse kindlaksmääramiseks taotluse esitamise korda ning muudeti tasude ja kulude väljamaksmist reguleerivat sätet.⁴⁷

Kui kuni 2011.a lõpuni ei olnud advokaatide poolt tehtud menetlustoimingute eest makstavatele tasudele piirmäärasid kehtestatud, siis 13.12.2011.a Eesti Advokatuuri juhatuse otsusega võeti vastu otsus muuta riigi õigusabi eest advokaatidele makstava tasu suurust ning kehtestada teatud tasude ja kulude maksimummäär. Seletuskirja⁴⁸ kohaselt oli tasudele maksimumpiirangute seadmisel advokatuuri juhatus silmas pidanud eelkõige isikute põhiõiguslikke garantiisid, mistõttu ei muudetud tasusid kriminaalasjades, küll aga korrigeeriti tasu regulatsiooni ühtlasemaks, arvestades konkreetse menetlusetapi eripära. Maksimummäära kehtestamisel korrutati ajatasumäär keskmise toimingu kestusega.

Menetlustoimingute eest makstavate tasudele piirmäärade kehtestamise näol on tegemist olulise muudatuse, mis võib riigi õigusabi kvaliteeti mõjutada. Piirmäärade kehtestamine ei tekita probleeme lihtsamate vaidluste korral, küll aga võivad need esile kerkida õiguslikult keerulise vaidlusega ning vaidluste puhul, kus pooled peavad kohtule esitama mitmeid mahukaid menetlusedokumente ning osalema kohtuistungitel. Eesti Advokatuuri 13.12.2011.a otsuse seletuskirja kohaselt ei pea advokaadid toimingute puhul, millel on ettenähtud maksimummäär, mitte tegema tasuta tööd, vaid

---

⁴⁷ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja korra seletuskiri 19.02.2013.a otsusega vastuvõetud muudatuste kohta, Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee 12.03.2013.

⁴⁸ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja korra seletuskiri 13.12.2011.a otsusega vastuvõetud muudatuste kohta, Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee 12.03.2013.

neil toimingutel on madalam tasumäär.⁴⁹ Samas ei tulene Eesti Advokatuuri poolt kehtestatud korrast üheselt, mida antud juhul madalama tasumäära all silmas peetakse. Kuivõrd riigi õigusabi eest makstav tunnitasu on niigi kordades väiksem kui keskmised advokaadibüroodes kehtestatud tunnitaksud, siis võib keerulistes õigusvaidlustes osutava õigusabi kvaliteet oluliselt langeda, kuivõrd riigi õigusabi korras määratud esindajatel puudub motivatsioon tasuta õigusabi osutada.

Kui võrrelda Advokatuuri poolt määratud riigi õigusabi osutamise eest makstava tasumäärasid ning riigi õigusabi väliseid õigusteenuse osutamise tasusid, siis on nende vahe mitmekordne. Riigi õigusabi osutamise eest makstavad tasumäärad on küll aastatega tõusnud, kuid on siiski arvestades õigusteenuse turgu jätkuvalt liiga madalad, mistõttu ei pruugi advokaadid olla piisavalt motiveeritud riigi õigusabi osutamine.⁵⁰

4. Kohtu poolt määratud riigi õigusabi

Lisaks isiku enda poolt esitatud taotlusele riigi õigusabi korras esindaja määramiseks on teatud juhtudel kohtul õigus määrata tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule esindaja riigi õigusabi korras. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 219 lg 1 kohaselt kui avalduse esitab isik, kellel ei ole tsiviilkohtumenetlusteovõimet, või kui hagi esitatakse tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku vastu, kellel puudub seaduslik esindaja, määrab kohus talle kuni seadusliku esindaja menetlusse astumiseni ajutise esindaja, kui poole menetluses osalemise takistatus seab ohtu poole olulise huvi. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt võib kohus määrata perekonnaasjas tsiviilkohtumenetlusteovõimetule isikule teda puudutavas menetluses esindaja, kui see on vajalik tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvide kaitseks. Nimetatud lõikes on ära toodud ka juhud, millel kohtul on kohustus isikule esindaja määrata. Esindaja

---

⁴⁹ Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja korra seletuskiri 13.12.2011.a otsusega vastuvõetud muudatuste kohta, Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee 12.03.2013.

⁵⁰ Advokatuuri juhatuse poolt kehtestatud korra kohaselt, mis määrab kindlaks riigi õigusabi osutamise eest makstavad tasumäärad, on isiku esindaja tasu tsiviilasjas 18 eurot iga poole tunni kohta ehk 36 eurot tunni kohta. Samas kui Riigikohtu kriminaalkollegium on oma 5. oktoobri 2012.a otsuses leidnud, et õigusabi tunnihinna mõistlikuks suuruseks võib lugeda 110 eurot, millele lisandub käibemaks.

tuleb määrata, kui:

- 1) tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku huvid on oluliselt vastuolus tema seadusliku esindaja huvidega;
- 2) kohus menetleb eestkoste seadmist tsiviilkohtumenetlusteovõimetu isiku üle;
- 3) kohus menetleb abinõude rakendamist lapse heaolu tagamiseks, mis on seotud lapse eraldamisega perekonnast või isikuhooldusõiguse täieliku äravõtmisega;
- 4) kohus menetleb lapse äravõtmist kasuperekonnast või ühelt abikaasalt või muult lapsega suhtlemiseks õigustatud isikult. (TsMS § 219 lg 2 p 1-4)

Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 219 lg 2 p-des 1-4 nimetatud juhtudega on tegemist näiteks juhul, kui kohus menetleb piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramist (tsiviilkohtumenetluse seadustik § 520 lg 1), isiku paigutamist kinnisesse asutusse (tsiviilkohtumenetluse seadustik § 535 lg 1), alaealisele isikule eestkostja määramist ning vanema õiguste määramist lapse suhtes, muu hulgas vanemalt vanema õiguste äravõtmist, ja lapse suhtlemise korraldamist.

Kohus määrab käesoleva seadustiku § 219 lõigetes 1 ja 2 sätestatud juhul, samuti muul käesolevas seadustikus sätestatud juhul isiku huvide kaitseks tema esindajaks riigi õigusabi seaduses sätestatud korras advokaadi. Advokaadi nimetab kohtule Eesti Advokatuur, kes tagab ka advokaadi osavõtu menetlusest. Advokaadi määramisel ei kontrolli kohus täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi. (tsiviilkohtumenetluse seadustik § 219 lg 5). Riigikohus on 3. märtsi 2009. a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-153-08 märkinud, et kooskõlas TsMS § 219 lg-ga 56 ei kontrolli kohus lapse huvide kaitseks esindaja määramise korral täiendavalt riigi õigusabi saamise eeldusi.⁵¹

Riigi õigusabi taotluse lahendamisel on kohtul õigus määrata kas riigi õigusabi antakse hüvitamiskohustusega, kohustusega hüvitada osaliselt või täielikult riigi õigusabi tasu ja kulud. Kui kohus määrab riigi õigusabi tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 219 lg 1 ja 2, § 520 lg 1 või § 535 g 1 alusel, siis nimetatud juhtudel määrab kohus üldjuhul isikule esindaja riigi õigusabi korras hüvitamiskohustuseta.

---

⁵¹ Lillesaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf 12.03.2013

5. Tasuta õigusnõustamine väljaspool tsiviilkohtumenetlust

Lisaks riigi õigusabile tsiviilkohtumenetluses on Eestis pakkunud ja pakuvad käesoleval hetkel tasuta õigusalast abi ja nõustamist väga mitmed erinevad ühendid ja organisatsioonid. Riigi õigusabi seaduse § 31 lg 1 sätestab, et riik toetab riigieelarves selleks ettenähtud vahendite piires mittetulundusühinguid ja sihtasutusi, kelle tegevus on oluline üldise õigusnõustamise kättesaadavuse parandamiseks ning kes suudavad tagada abivajajatele kvaliteetse õigusabi andmise. Justiitsministeeriumi toetamisel osutasid 2012.aastal õigusabi vähekindlustatutele Eesti Juristide liit, Eesti Kurtide liit, Eesti Kutsehaiguste liit ja Sihtasutus Õigusteenuste Büroo. Kui Eesti Kurtide liit ja Eesti Kutsehaiguste liit pakkus tasuta õigusalast abi ja nõustamist üksnes puuetega inimestele, siis Sihtasutus Õigusteenuste Büroo pakkus õigusabi teenuseid üsna laiale sihtgrupile. Sihtasutus Õigusteenuste Büroo pakkus õigusteenuseid isikutele, kes vabatahtlikult tõendasid, et nad ei oma regulaarset sissetulekut/tuluallikat, kes peavad hakkama saama riiklike toetuste ja muude toimetuleku toetuste najal. Nendeks on näiteks pensionärid, suured pered, töötud, invaliidi, vanglast vabanenud isiku jne.⁵² Koostöös Eesti Juristide liiduga osutati 2012.aastal tasuta õigusabi ligi 10 000 inimesele. Tasuta õigusabiprojektidesse oli kaasatud vabatahtlikena 69 õigusteaduskonna üliõpilast ja 41 vähemalt magistrikraadiga õigusnõustajat.⁵³

2012.a detsembris lõppesid aga mitmed mittetulundusühenduste projektid ning Justiitsministeerium asus korraldama uusi konkursse tasuta õigusabi andmiseks, kuivõrd vajadus tasuta õigusabi järele oli ja on jätkuvalt suur ning väga paljudel inimestel ei ole endal võimalik õigusnõustamise eest tasuda. Kuna Justiitsministeerium korraldab abi andmist vaid ajutiste projektidena, siis on abivajajad tihti jäetud mitmeks kuuks ilma võimaluseta saada tasuta õigusnõuandeid.⁵⁴ 2013.a Justiitsministeeriumi konkursile tasuta õigusabi andmiseks laekus kaheksa projekti: Eesti juristide liit, SA Õigusteenuste Büroo, kutsehaigete

---

⁵² Õigusteenuste Büroo SA kodulehekül, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.otb.ee>, 12.03.2013.

⁵³ Eesti Juristide liit. Pressiteade – Juristide liit on nõustanud tasuta 10 000 inimest! Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=607&year=2012>, 12.03.2013

⁵⁴ Ibrus, K. Tasuta õigusabi andmine lõpetati mitmeks kuuks – Eesti Päevaleht, arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.epl.ee/news/eesti/tasuta-oigusabi-andmine-lopetati-mitmeks-kuuks.d?id=65711232> 12.03.2013.

liit, Eesti kurtide liit koos Eesti puuetega inimeste kojaga, Tartu tarbijakaitseühing, Eesti ämmaemandate ühing ja Tartu korteriühistute liit. Kui palju eelnimetatud projektidest ka reaalselt tööle hakkavad ei ole käesoleva magistritöö kirjutamise hetkeks veel teada.

Lisaks eelnimetatule pakuvad tasuta õiguslast abi ja nõustamist Tartu Ülikooli õigusteaduskonna üliõpilased, kes veel täielikult juriidilist haridust ei oma. Üliõpilaste poolt pakutav õigusabi on küll tasuta, kuid siiski teatud piirangutega. Tudengid peavad õigusabi andmisel lähtuma kliendi teenindamisel eelkõige riigi õigusabi seaduses sätestatust. Üliõpilaste poole pöördumisel eeliseks on see, et inimene saab kohapeal oma probleemi ära rääkida ning üliõpilased üritavad sellele võimalusel lahendust leida. Samas tuleb silmas pidada, et üldjuhul on tudengite teadmised piisavad üksnes kergemate probleemide lahendamisel, kuid keerulisematel olukordadel ei pruugi üliõpilaste teadmistest piisata. Samuti on antud õigusabi puhul nõrgaks küljeks tudengite vähene kogemus. Õigusabi pakuvad tudengid aitavad võimalusel inimestel kirjutada erinevaid taotlusi ja avaldusi ning koostada hagiavaldusi, kuid silmas tuleb pidada asjaolu, et üliõpilased ei saa olla kohtus lepinguliseks esindajaks.

III KOHTULAHENDITE ANALÜÜS

Käesoleva magistritöö kolmandas osas on analüüsitud kohtumääruseid, millega on lahendatud Harju Maakohtule perioodil 01.01.2012.a – 31.03.2013.a esitatud kohtumenetluse välised riigi õigusabi taotlused. Magistritöö autor valis analüüsimiseks Harju Maakohtu poolt tehtud kohtumäärused eelkõige seetõttu, et 2012.a lahendatud kõikidest tsiviilasjadest lahendati Harju Maakohtus 51,53%⁵⁵ ning seetõttu, et anda paremat ülevaadet konkreetse maakohtu tööpiirkonnas lahendatud kohtumenetluse välistest riigi õigusabi taotlustest.

Nagu juba käesoleva magistritöö esimeses peatükis selgitatud otsustatakse riigi õigusabi andmine isiku taotluse alusel (riigi õigusabi seaduse § 9 lg 1). Riigi õigusabi seaduse § 10 kohaselt on riigi õigusabi taotlust võimalik kohtule esitada nii koos hagiavaldusega, tsiviilasja menetluse kestel, hagiavalduse ja hagita menetluses avalduse koostamiseks kui ka tsiviilasja kohtueelses menetluses õigusdokumendi koostamiseks või muuks õigusalaseks nõustamiseks. Käesolevas magistritöös on analüüsitud üksnes kohtumääruseid, millega on lahendatud riigi õigusabi taotleja poolt kohtule kohtumenetluse väliselt esitatud avaldus hagiavalduse või hagita menetluses avalduse koostamiseks või õigusabi saamiseks esindamisena tsiviilasja kohtueelses menetluses, õigusdokumendi koostamisena või muu õigusalase nõustamisena. Magistritöö mahu piiratuse tõttu ei ole käesolevas magistritöös analüüsitud kohtumääruseid, millega on tsiviilkohtus lahendatud menetluse kestel esitatud riigi õigusabi taotlused.

Kohtumääruste analüüsimisel on kasutatud ankeetküsimustikku, mille alusel on analüüsitud riigi õigusabi saamise ning riigi õigusabi andmisest keeldumise aluseid. Analüüsitud kohtumäärused on esmalt jagatud kahte gruppi: 1) rahuldatud riigi õigusabi taotlused ning 2) riigi õigusabi taotlused, mis on jäetud rahuldamata või mille menetlusse võtmisest on keeldutud. Ning seejärel on analüüsitud mõlemat gruppi eraldi.

---

⁵⁵ 2012.a lahendati kõikides maakohtutes kokku 28 359 tsiviilasja. Harju Maakohtus lahendati neist 14 615 tsiviilasja ehk 51,53% kõikidest tsiviilasjadest. – nimetatud andmed pärinevad kohtute poolt koostatud 2012.a tsiviilasjade põhiliste menetlusstatistiliste andmete tabelist. (andmed autori valduses)

Kohtumäärustes, mis kohus rahuldab riigi õigusabi taotluse, on vaadeldud eelkõige järgmisi kriteeriume: 1) kas riigi õigusabi anti isikule kohustusega või kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud; 2) kas riigi õigusabi anti isikule üksnes õigusnõustamiseks või esindamiseks kohtumenetluses ning; 3) milline oli riigi õigusabi taotleja majanduslik seisund. Majandusliku seisundi hindamisel on vaadeldud riigi õigusabi taotleja vara ja sissetulekut ning taotleja vältimatuid püsikulutusi ühe kuu kohta. Samuti on vaadatud, kas kohus on taotleja majandusliku seisundi hindamiseks teinud järelepärimisi krediitiasutustesse. Kohtumäärustes, millega kohus jättis riigi õigusabi taotluse rahuldamata või mille menetlusse võtmisest keelduti, on vaadeldud 1) rahuldamata jätmise või keeldumise alust, 2) asjaolu, kas kohus on analüüsinud taotleja majanduslikku seisundit ning 3) juhul, kui kohus on analüüsinud taotleja majanduslikku seisu, siis nendes kohtumäärustes, milles kohus on leidnud, et riigi õigusabi andmisest tuleb keelduda seetõttu, et taotlejal on võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvelt, on vaadeldud taotleja olemasolevat vara ja sissetulekut.

Lisaks eeltoodule on käesolevas magistritöös analüüsitud, kas kohus on riigi õigusabi taotlusi lahendades pidanud kinni Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenevast võrdsuspõhimõttest, mille kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed ning kedagi ei tohi diskrimineerida muuhulgas varalise ja sotsiaalse seisundi tõttu, ning võrreldud analoogseid riigi õigusabi taotlusi, millistel ühel juhul on riigi õigusabi taotlus jäetud rahuldamata ning teisel juhul riigi õigusabi taotlus rahuldatud.

Kohtumääruste analüüsi eesmärk on saada ülevaadet peamistest riigi õigusabi saamise ja keeldumiste alustest, tuua välja riigi õigusabi seaduse võimalikud kitsaskohad ning võimalusel teha ettepanekuid riigi õigusabi seaduse täiendamiseks. Samuti on analüüsi eesmärk selgitada välja, kas kohus lahendab esitatud riigi õigusabi taotlusi ühetaoliselt kooskõlas seaduse ja põhiseadusega või kaldub taotluste lahendamisel kõrvale Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud võrdsuspõhimõttest.

1. Riigi õigusabi taotluses sisalduvad andmed ning taotlusele lisatavad dokumendid

Enne kohtumääruste analüüsimist on oluline tuua välja riigi õigusabi taotlusele ja taotlusele lisatavatele dokumentidele esitatavad nõuded, kuivõrd kohus lähtub riigi õigusabi taotluse lahendamisel eelkõige isiku enda poolt esitatud dokumentidest.⁵⁶ Riigi õigusabi taotluse vorm ja taotluses sisalduvad andmed on sätestatud riigi õigusabi seaduse §-s 12. Nimetatud paragrahvi lõikest 1 nähtub, et riigi õigusabi saamiseks esitatavas taotluses märgitakse:

- taotleja nimi ning taotleja muud isikuandmed;
- probleemi kirjeldus, mille lahendamiseks riigi õigusabi taotletakse;
- millist käesoleva seaduse § 4 lõikes 3 või §-s 34 nimetatud liiki õigusabi taotletakse;
- põhjendus, miks riigi õigusabi saamine on vajalik taotleja õiguste kaitseks;
- milline on asjast taotlejale võimalik tulenev kasu;
- riigi õigusabi osutaja nimi, kellelt õigusteenust saada, kui taotlejal on advokaadi nõusolek temale antud asjas riigi õigusabi osutamise kohta;
- millises keeles on ta võimeline riigi õigusabi osutajaga suhtlema;
- muud asjakohased andmed.

Riigi õigusabi saamise taotlusele lisab füüsilisest isikust taotleja enda allkirjastatud nõuetekohase teatise oma majandusliku seisundi kohta ning võimaluse korral ka muud tõendid, mis seda seisundit iseloomustavad. (riigi õigusabi seaduse § 13 lg 1) Riigi õigusabi majandusliku seisundi teatises märgitakse muuhulgas järgmised andmed:

- taotleja elukutse ja töökohad;
- taotleja ülalpeetavad;
- taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete netosissetulek (1 kuu kohta);
- taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete vara (sh andmed kinnisvara kohta, pangaarved, väärtpaberid, mootorsõidukid ja muu oluline vara);
- taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete varaliselt hinnatavad kohustused;

---

⁵⁶ Riigi õigusabi seaduse § 9 lg 1 kohaselt otsustatakse riigi õigusabi andmine isiku taotluse alusel.

- taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete vältimatud püsikulutused (1 kuu kohta).

Juhul, kui kohtul tekib kahtlus esitatud andmete õigsuses või vajadus küsida riigi õigusabi taotlejalt täiendavaid andmeid, siis on kohtul võimalik jätta riigi õigusabi taotlus käiguta ning paluda taotlejal vastavaid andmeid täpsustada või põhistada. Kui taotluse esitaja ei ole kohtu määratud tähtaja jooksul esitanud põhistatud andmeid oma isikliku ja majandusliku seisundi kohta või vastanud esitatud küsimustele või on seda teinud ebapiisavalt, et määra kohus õigusabi ulatuses, mida ei ole põhistatud. (riigi õigusabi seaduse § 14 lg 6)

Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et mitte alati ei oska riigi õigusabi taotleja kindlaks määrata, millist liiki õigusabi ta soovib. Tsiviilasjas nr 2-12-37115 on riigi õigusabi taotleja märkinud taotletava õigusabi liigina kõik riigi õigusabi taotluses toodud viisid, samas kui isiku tegelik eesmärk oli soov esitada kohtusse varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõue äriühingu vastu.⁵⁷ Selliseks puhuks on riigi õigusabi seadus näinud ette võimaluse, et juhul, kui taotlus on esitatud väljaspool kohtumenetlust ja taotlusest ei selgu, millist käesoleva seaduse § 4 lõikes 3 nimetatud liiki riigi õigusabi taotletakse, loetakse taotlus esitatuks riigi õigusabi saamiseks isiku muu õigusalse nõustamisena. (riigi õigusabi seaduse § 12 lg 2) Eelnimetatud võimalust on kohus kasutanud näiteks Harju Maakohtu 29. jaanuari 2013 kohtumääruses tsiviilasjas nr 2-12-49995, millest nähtub, et riigi õigusabi taotleja on taotletava õigusabi liigina märkinud peaaegu kõik võimalikud õigusabi liigid. Mistõttu on kohtunikuabi leidnud, et taotlejale tuleb anda riigi õigusabi esialgu õigusnõustamisena, mille käigus selgitab advokaat välja, millised on taotleja võimalused probleemi lahendamiseks ning milline on asja perspektiiv kohtumenetluses.⁵⁸

Teiseks probleemiks seoses riigi õigusabi taotluse esitamisega on see, et mitte alati ei suuda riigi õigusabi taotleja märkida taotlusesse selgelt ja üheselt arusaadavalt probleemi kirjeldust, mille lahendamiseks riigi õigusabi taotletakse. Tihti on probleemi kirjeldus märgitud taotlusesse üksnes paari lausega ning kohtul ei ole

⁵⁷ HMK kohtumäärus, 18. oktoober 2012, 2-12-37115 (koopia autori valduses)

⁵⁸ HMK kohtumäärus, 29. jaanuar 2013, 2-12-49995 (koopia autori valduses)

võimalik üheselt hinnata probleemi olemust. Näiteks tsiviilasjas nr 2-12-18373 on riigi õigusabi taotleja märkinud probleemi kirjelduses, et talle pandi välismaal olles Berliini Humboldti haiglas ebaseaduslikult diagnoos praktiliselt kõiki reegleid eirates. Taotleja soovib saada ebaseadusliku diagnoosi paneku eest rahalist hüvitist. Nimetatud tsiviilasjas on kohus jätnud riigi õigusabi taotluse käiguta ning palunud taotlejalt probleemiga seotud asjaolude üksikasjalikumalt kirjeldamist. Peale probleemi täpsustamist on kohus siiski leidnud, et isikule tuleb anda riigi õigusabi õigusnõustamiseks ja õigusdokumendi koostamiseks võimaliku ülekandmisega riigi õigusabiks isiku esindamiseks tsiviilasja menetluses ja kohtus ning seoses tsiviilasja menetlusega Euroopa Liidu liikmesriigi kohtus kuni õigusabi taotlemiseni vastava Euroopa Liidu liikmesriigi pädevalt organilt. Kohus märkis, et õigusnõustamise eesmärk on välja selgitada, kas taotleja poolt toodud faktiliste asjaolude põhjal on taotleja õiguste rikkumine üldse võimalik, taotleja probleemi võimalikud lahendused ja kohtusse pöördumise alused ja perspektiivikus.⁵⁹

Magistritöö autor on seisukohal, et eeltoodust nähtuvalt ning isikute põhiõiguste tagamiseks on oluline, et kohus analüüsiks lisaks riigi õigusabi taotluses toodud taotletavalt õigusabiliigile ning probleemi kirjeldusele ka isiku tegelikku eesmärki. Inimene, kes ei oma juriidilisi teadmisi ning kellel puudub varasem kokkupuude kohtumenetlusega, ei pruugi olla suuteline piisavalt täpselt ära märkima konkreetset õigusabiliiki ning probleemi kirjeldust.

2. Kohtule esitatud riigi õigusabi taotluste üldine statistika

Eesti Advokatuuri 10.01.2013.a avaldatud pressiteate kohaselt anti vähekindlustatud isikutele mõeldud riigi õigusabi 2012.a kokku 17 031 korral. Kriminaalmenetluste osakaal riigi õigusabi tellimustes oli 77 protsenti, tsiviilasjade osa 21 protsenti ning ülejäänu moodustasid muud toimingud. Võrreldes 2011.a esitati 2012.a tsiviilasjades riigi õigusabi taotlusi 17% vähem. Riigi Õigusabi Infosüsteemi (RIS) statistika põhjal sisestati kõige suurem hulk riigi õigusabi taotlusi Tallinnas – 6957 ehk 41 protsenti üle Eesti esitatud taotluste koguarvust. Kõikidest Riigi Õigusabi Infosüsteemi

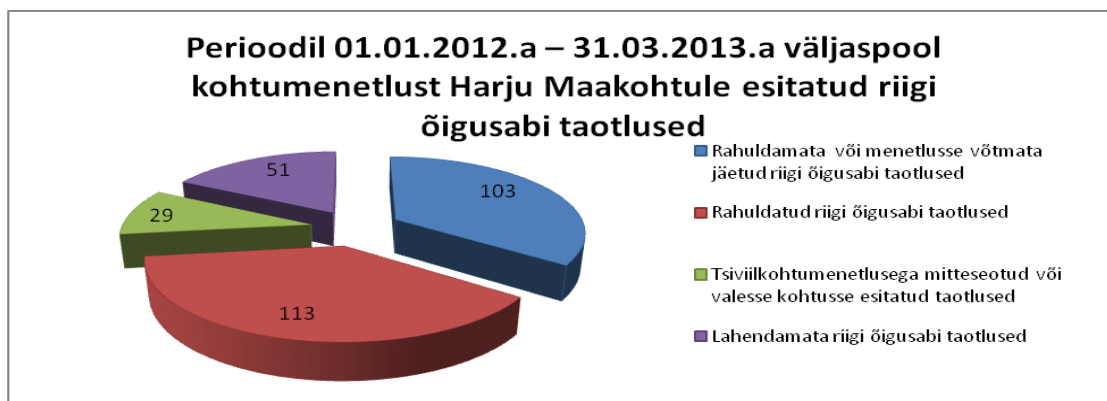
---

⁵⁹ HMK kohtumäärus, 25. juuli 2012, 2-12-18373 (koopia autori valduses)

sisestatud taotlustest 5119 sisestasid kohtud.⁶⁰

Kohtute infosüsteemi (KIS) andmebaasi kohaselt esitati perioodil 01.01.2012.a – 31.03.2013.a Harju Maakohtule menetluse väliselt kokku 296 riigi õigusabi taotlust. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 187 lg 4 kohaselt võib menetlusabi taotluse lahendada ka kohtunikuabi. Harju Maakohtu tsiviilasju arutavate kohtunike tööjaotusplaani kohaselt lahendasid kuni 31.03.2013.a väljaspool kohtumenetlust esitatud riigi õigusabi ja menetlusabi taotlusi õigusteenistuse koosseisus olevad kohtunikuabid.⁶¹ Vaadeldud perioodil lahendasid kohtunikuabid esitatud riigi õigusabi taotlustest 82,8 % ehk 245, ülejäänud 51 juhul ei olnud kohtunikuabid jõudnud veel riigi õigusabi taotlust lahendada, mistõttu ei ole neid riigi õigusabi taotlusi käesolevas magistritöös analüüsitud. Lahendatud taotlustest 103 juhul jäeti riigi õigusabi taotlus rahuldamata või keelduti taotluse menetlusse võtmisest ning 113 juhul riigi õigusabi taotlus rahuldati. Lahendatud taotlustest 29 juhul ei olnud riigi õigusabi taotlus esitatud seotud tsiviilkohtumenetlusega või see edastati pädevale kohtule (nt haldus- või riigikohtule) lahendamiseks.

Tabel 1. Perioodil 01.01.2012.a – 31.03.2013.a väljaspool kohtumenetlust Harju Maakohtule esitatud riigi õigusabi taotlused.

Allikas: Kohtute infosüsteem

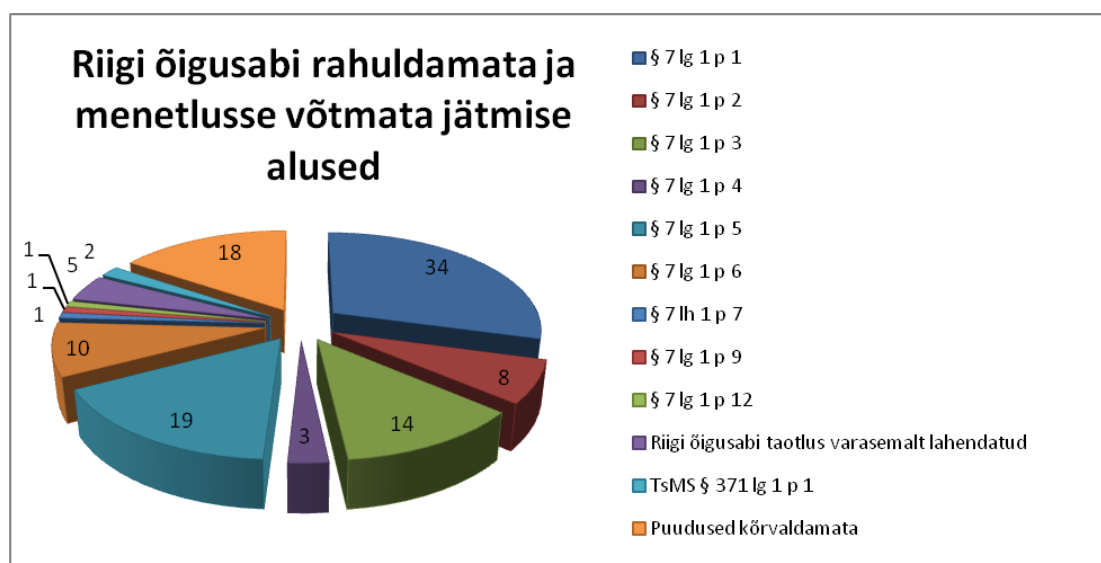
⁶⁰ Eesti Advokatuuri pressiteade. Üle 17 000 inimese sai riigilt tasuta õigusabi. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudisvoog.postimees.ee/?DATE=20130110&ID=300983> 12.03.2013.

⁶¹ Nimetatud perioodil lahendasid Harju Maakohtus kohtumenetluse väliselt esitatud riigi õigusabi taotlusi kolm kohtunikuabi.

3. Peamised riigi õigusabi taotluse rahuldamata ja menetlusse võtmata jätmise alused

Riigi õigusabi andmisest keeldumise alused on sätestatud riigi õigusabi seaduse § 7 lg-s 1. Analüüsitud kohtumäärustest nähtub, et kõige enam keelduti riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi § 7 lg 1 p 1 alusel, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui taotleja on ise võimeline oma õigusi kaitsma. Magistritöö autori poolt läbi töötatud kohtumääruste puhul mitte ühelgi juhul ei märkinud kohus keeldumise aluseks riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 8, 10 või 11. Kuna riigi õigusabi andmisest keeldumise puhul võib olla tegemist isiku põhiõiguste riivega, siis tuleks seda alati põhjendada. Riigikohus on 11. märtsi 2008.a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-7-08 leidnud, et kohtul on suurem põhjendamiskohustus juhul, kui ta keeldub riigi õigusabi andmisest, sest vastasel korral võib see viia riigi õigusabi seaduse §-des 2 ja 6 sätestatud põhjendamatule piiramisele.⁶² Samas nähtub analüüsitud kohtulahenditest, et enamus juhtudel piirdus kohus üksnes keeldumise aluseks oleva sätte märkimisega.

Tabel 2. Riigi õigusabi rahuldamata ja menetlusse võtmata jätmise alused

Magistritöö autori arvates on ülaltoodud tabelist nähtuvalt oluline veel asjaolu, et 19 juhul keeldus kohus riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5 alusel, mis on magistritöö autori arvates suhteliselt problemaatiline säte ning paneb kohtule suurema põhjendamiskohustuse. Samuti on märkimisväärne asjaolu, et 18 juhul on

⁶² RKTkm, 11. märts 2008, 3-2-1-7-08

kohus palunud riigi õigusabi taotlejal oma kohtule esitatud taotlust täpsustada, kuid mingil põhjusel ei ole isik seda teinud. Järgnevalt on analüüsitud põhjalikumalt enim kasutatud riigi õigusabi andmisest keeldumise aluseid.

3.1 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et isik on ise võimeline kaitsma oma õigusi.

Nagu eelpool mainitud keeldus kohus riigi õigusabi andmisest enim riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 alusel, millistel juhtudel kohus leidis, ei taotleja on ise võimeline kaitsma oma õigusi. Nimetatud juhtudel oli riigi õigusabi taotlus esitatud näiteks avalduse esitamiseks hooldusõiguse ja suhtlemiskorra määramiseks. Samuti hagiavalduse esitamiseks elatise ja lahutuse nõudes ning taotleja pankroti väljakuulutamiseks, aga ka ühisvara jagamiseks ja piiratud teovõimega täisealisele isikule eestkostja määramiseks.

Kohtumääruses, millega kohtunikuabi jättis rahuldamata riigi õigusabi taotluse pankrotiavalduse esitamiseks, on kohtunikuabi olnud seisukohal, et pankrotiavalduse esitamiseks ei pea isikut esindama riigi õigusabi korras määratud advokaat. Avalduse esitamine ei ole juriidiliselt keerukas toiming ega vaja eriteadmisi. Võlgnik on võimeline ise esitama nii avalduse kui sinna juurde kuuluva seletuse maksejõuetuse põhjuste kohta ning võlanimekirja. Antud juhul teab riigi õigusabi taotleja ise kõige paremini oma vara koosseisu, kellele ja millised võlad tal on ning millised on maksejõuetuse põhjused.⁶³ Mistõttu keeldus kohus riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 alusel.

Kohtumääruses, millega kohtunikuabi jättis rahuldamata riigi õigusabi taotluse, mille kohaselt soovis taotleja riigi õigusabi laste hooldusküsimuse reguleerimisel ja elatise vaidluses kohtus, on kohtunikuabi märkinud, et kohtul on perekonnaasjades aktiivne roll. Tulenevalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-st 230 lg 3 võib kohus abieluasjas ja põlvnemisasjas, samuti lapse huve puudutavas vaidluses ja hagiita menetluses tõendeid koguda omal algatuse. Vajadusel saab kohus ise kaasata ka kõiki puudutatud isikuid. Seega ei jää isiku huvid kohtus laste hooldusõiguse ja elatise määramisel

---

⁶³ HMK kohtumäärus, 27. veebruar 2013, 2-13-829 (koopia autori valduses)

kaitsmata isegi siis, kui tal ei ole esindajaks advokaati. Kui menetluse käigus selgub, et isik vajaks asjatundlikku õigusabi või ta on teise menetlusosalisega võrreldes ebavõrdses olukorras juhul, kui teist menetlusosalist esindab advokaat, on isikul alati võimalik kohtunikule esitada õigusabi taotlus.⁶⁴ Eeltoodud põhjusel leidis kohus, et isik on ise võimeline oma õigusi kaitsma ning riigi õigusabi andmisest tuleb keelduda. Kohtumäärustes, kus kohus on leidnud, et riigi õigusabi taotleja on ise võimeline oma õigusi kaitsma, on kohus paljudel juhtudel riigi õigusabi taotlejale täiendavalt selgitanud kohtule esitatavate menetlusedokumentidele ja hagiavaldusele esitatavaid nõudeid.

Riigikohus on 11. märtsi 2008. a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-7-08 leidnud, et kohtul on suurem põhjendamiskohustus juhul, kui ta keeldub riigi õigusabi andmisest, sest vastasel korral võib see viia riigi õigusabi seaduse §-des 2 ja 6 sätestatud õiguse põhjendamatu piiramisele. Samas lahendis leidis kohus, et juhul, kui menetlusosalisel puudub juriidiline haridus, tuleb eeldada, et isikul ei ole vajalikke teadmisi ja kogemusi oma õiguste kaitsmiseks. RÕS § 7 lg 1 p 1 kohaldamisel tuleb arvestada ka vaidluse ja kohtumenetluse keerukust. Vaidlustes, mis on õigusnormidega taotluslikult kujundatud selliseks, et igaüks oleks võimeline oma õigusi kohtumenetluses isiklikult kaitsma, ei vaja menetlusosaline juriidilise haridusega esindajat.⁶⁵ Samas ei ole Riigikohus täpsustanud, milliseid vaidluseid nimetatud juhul on silmas peetud.

Riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 kohaldamisel tekib põhjendatud küsimus – millest lähtuvalt hindab kohus isiku teadmisi piisavaks, et ta on võimeline ise kaitsma oma õigusi ning millest lähtuvalt hindab kohus vaidlust piisavalt lihtsaks, et isikul ei ole vaja juriidilise haridusega esindajat? Kas näiteks isik, kes on läbinud kolmeaastase bakalaureuseõppe Tartu Ülikooli õigusteaduskonnas ning ta on saanud sotsiaalteaduse (õigusteadus) bakalaureusekraadi, mis võimaldab töötada õiguslaseid alusteadmisi nõudvatel ametikohtadel⁶⁶, on võimeline ise kohtus oma õigusi kaitsma, kui

---

⁶⁴ HMK kohtumäärus, 14. veebruar 2013, 2-12-43606 (koopia auroti valduses)

⁶⁵ Lillesaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf 12.03.2013

⁶⁶ Tartu Ülikoolis kolmeaastase bakalaureuseõppe läbinu saab sotsiaalteaduse (õigusteadus) bakalaureusekraadi, mis võimaldab töötada õiguslaseid alusteadmisi nõudvatel ametikohtadel. Tartu Ülikooli õigusteaduskonna koduleht. <http://www.oi.ut.ee/et/889986>, 12.04.2013

tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 218 lg 1 p 2⁶⁷ kohaselt puudub tal õigus olla kohtus lepinguline esindaja ning kaitsta teiste õigusi? Samasugune küsimus võib tekkida olukorras, kus isikul on küll tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 218 lg 1 p-le 2 vastav haridus, kuid ta ei ole näiteks viimase 10 aasta jooksul puutunud kokku tsiviilkohtumenetlusega. Kui eelnimetatud küsimused tõstatuvad juba toodud näidete puhul, siis on kindlasti antud küsimus oluline ka isikute puhul kes ei oma juriidilist haridust. Magistritöö autor on seisukohal, et nii eelnimetatud juhtudel kui ka muudes olukordades, kus kohtul tuleb hinnata, kas isik on võimeline ise oma õigusi kaitsma, tuleks kohtul hinnata isiku hetke teadmisi ja võimeid antud valdkonnas ning samuti antud vaidluse keerukust. Riigi õigusabi peaks siiski olema kättesaadav kõigile, kes leiavad, et nende huvid võivad jääda ilma kvalifitseeritud õigusabita kaitsmata ning kellel puuduvad majanduslikud võimalused kvaliteetse õigusabi palkamiseks.

Magistritöö autor leiab, et analüüsitud kohtulahendites on teatud juhtudel kohus liiga kergekäeliselt asunud seisukohale, et isik on ise võimeline kaitsma oma õigusi. Inimesele, kes ei ole varasemalt kokku puutunud juriidiliste probleemidega ning kohtumenetlusega, võib ka lihtsa hagiavalduse koostamine osutuda ülejõu käivaks. Kohus, otsustades, et asi on piisavalt lihtne, et mitte rahuldada riigi õigusabi taotlust, vaatleb asja juriidilise ülimalt kompetentse professionaalina ja ei suuda ehk näha asja keerukust vastava ettevalmistuseta isiku jaoks, kellel puudub igasugune arusaam õigusalaestest normidest, terminitest ja nõuetest.⁶⁸ Magistritöö autor leiab, et analüüsitud kohtulahenditest lähtuvalt näiteks ühisvara jagamise või hooldusõiguse ja suhtlemiskorra küsimuse lahendamisel tuleks kohtul põhjalikumalt kaaluda võimalust määrata isikule esialgu vähemalt kasvõi riigi õigusabi õigusdokumendi, avalduse või hagiavalduse, koostamiseks. Juhul, kui pärast kohtumenetluse käigus selgub täiendav riigi õigusabi taotlemise vajadus, võib isik esitada uuesti riigi õigusabi taotluse.

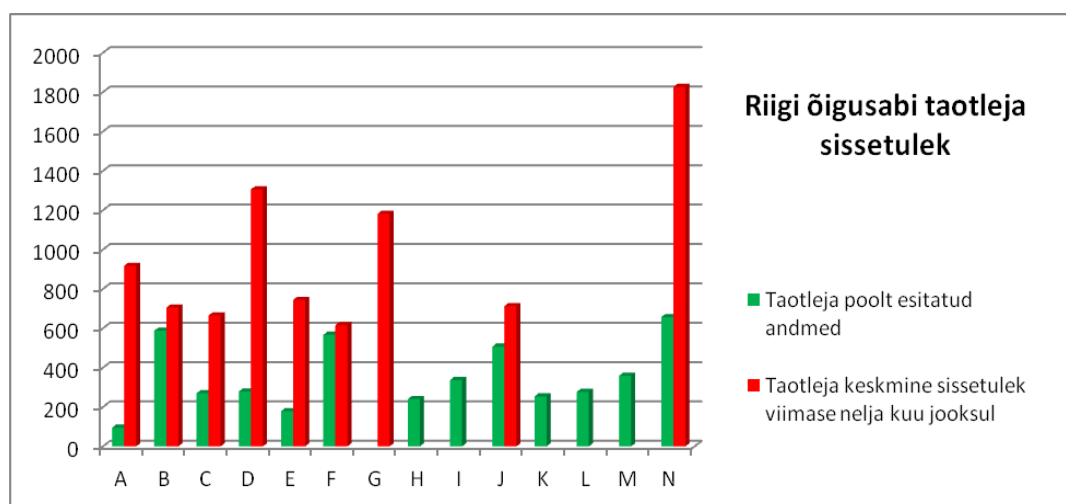
⁶⁷ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 218 lg 1 p 2 kohaselt võib lepinguline esindaja kohtus olla muu isik, kes on omandanud õigusteaduse õppesuunal vähemalt riiklikult tunnustatud magistrikraadi, sellele vastava kvalifikatsiooni Eesti Vabariigi haridusseaduse § 28 lõike 2² tähenduses või sellele vastava välisriigi kvalifikatsiooni.

⁶⁸ RKHKm, 2. november 2005, 3-3-1-58-05

3.2 Riigi õigusabi andmisest keeldumine taotleja majandusliku seisundist tulenevalt

Analüüsitud kohtumäärustest, milles kohus on keeldunud riigi õigusabi andmisest, nähtub, et üksnes 26 juhul 103-st on kohus analüüsinud riigi õigusabi taotleja majanduslikku seisundit. Ülejäänud juhtudel on kohus märkinud, et kuivõrd esineb riigi õigusabi seaduse § 7 lg-s 1 sätestatud riigi õigusabi andmisest keeldumise alus, ei ole kohus analüüsinud riigi õigusabi taotleja majanduslikku seisundit. Käesolevas magistritöös on vaadeldud lähemalt nende menetlusabi taotlejate majanduslikku seisundit, kelle puhul keeldus kohus riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 3 alusel.

Tabel 3. Riigi õigusabi taotleja sissetulek

Ülaltoodud tabelis on toodud riigi õigusabi taotleja igakuine sissetulek majandusliku seisundi teatise kohaselt (rohelisega) ning kohtu poolt krediidiastutustesse tehtud päringutest nähtuvalt (punasega). Riigi õigusabi taotlejad on tähistatud tähestiku algustähtedega A – N.

Riigi õigusabi seadus annab kohtule õiguse juhul, kui kohtul tekib kahtlus riigi õigusabi taotleja poolt esitatud andmete õigsuses, võimaluse riigi õigusabi seaduse § 14 lg 5 alusel nõuda teistelt isikutelt või asutustelt, sealhulgas krediidiastutustelt, teavet taotleja majandusliku seisundi kohta. Üldjuhul teeb kohus vastava päringu krediidiastutustesse, paludes neil kohtule esitada riigi õigusabi taotleja pangakontode

viimase nelja kuu väljavõtted, samuti andmed pangas oleva muu vara kohta, millest lähtuvalt arvutatakse taotleja viimase nelja kuu keskmine sissetulek.

Majandusliku seisundi teatistes toodud andmete kohaselt oli kaheksa isikut märkinud oma sissetulekuks ühe kuu kohta Vabariigi Valitsuse määrusega kehtestatud töötasu alammäärast väiksema.⁶⁹ Kuid ülaltoodud tabelist nähtuvalt oli kõikidel juhtudel taotleja reaalne sissetulek majandusliku seisundi teatistes kajastatust suurem (mõnel juhul kohe oluliselt suurem).⁷⁰

Lisaks suurele erinevusele majandusliku seisundi teatistes märgitud sissetuleku ja viimase nelja kuu reaalse sissetuleku vahel, ei olnud paljud riigi õigusabi taotlejad käesoleval juhul märkinud oma pangakontodel hoiustatu väärtust. Kohtu poolt tehtud päringutest krediitiasutustesse nähtus, et tabelis toodud kaheksal riigi õigusabi taotlejal oli pangakontol majandusliku seisundi teatistes märkimata märkimisväärne summa (vahemikus 2 000 – 17 806,57 eurot), mille arvelt kulusid õigusteenusele kanda.

Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et 14 juhul 103-st keeldus kohus riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 3 alusel, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui taotlejal on võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvel. Kuivõrd analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et teatud juhtudel riigi õigusabi taotlejad kas tahtlikult või mittetahtlikult esitavad valeandmeid oma majandusliku seisundi kohta, siis näeb riigi õigusabi seadus ette võimaluse isikult, kes on riigi õigusabi taotlemisel teadvalt esitanud valeandmeid ja keda ei oleks õigete andmete esitamise korral täielikult või osaliselt vabastatud riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude hüvitamise kohustusest, mõista riigi õigusabi andmise otsustanud kohtul Rahandusministeeriumi või rahandusministri määratud Rahandusministeeriumi valitsemisala asutuse taotluse alusel riigi õigusabi

---

⁶⁹ Vabariigi Valitsuse 22.12.2011.a määrusega kehtestati kuutasu alammääraks täistööajaga töötamise korral 290 eurot ning Vabariigi Valitsuse 10.01.2013.a määrusega kehtestati kuutasu alammääraks täistööajaga töötamise korral 320 eurot. Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/akt/111012013007>, <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122011055> 12.03.2013

⁷⁰ Riigi õigusabi taotlejate H, I, K, L ja M puhul puuduvad küll andmed taotleja viimase nelja kuu keskmise reaalse sissetuleku kohta, kuid antud isikud ei olnud päringutest krediitiasutustesse nähtuvalt märkinud riigi õigusabi taotlusesse oma pangakontodel olevaid vahendeid, mille arvelt oleks võimalik kulud õigusteenusele kanda.

tasu ja riigi õigusabi kulud välja täies ulatuses. Lisaks riigi õigusabi tasule ja riigi õigusabi kuludele mõistab kohus valeandmeid esitanud isikult välja intressi kuus protsenti aastas riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude tasumata osa pealt arvutatuna alates riigi õigusabi osutajale tasu väljamaksmisest ja kulude hüvitamisest. (riigi õigusabi seaduse § 29 lg 1 ja 2)

3.3 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et asjaoludest tulenevalt on taotleja võimalus oma õiguste kaitseks ilmselt vähene

Riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 järel enim kasutatud riigi õigusabi keeldumise aluseks on kohus märkinud riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui asjaoludest tulenevalt on taotleja võimalus oma õiguse kaitseks ilmselt vähene. Kui menetlusabi andmise üheks tingimuseks on, et kavandatav menetluses osalemine oleks edukas, siis riigi õigusabi andmise juures nimetatud säte otseselt puudub. Samas võib asuda seisukohale, et riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5 alusel hinnatakse taotluse lahendamisel asja perspektiivikust. Kuigi kohtul on kohustus kontrollida asja perspektiivikust, siis ei tohiks kohus edukuse hindamisel nii kaugele minna, et lahendab asja riigi õigusabi taotlust lahendades sisuliselt ära. Seega peaks asja perspektiivitus olema ilmne, mitte selline, mis eeldab kohtulikku uurimist, hinnangute andmist ja sisulist arutelu. Nimetatud probleem võib siiski tekkida eelkõige menetluse kestel esitatud riigi õigusabi taotluste lahendamisel, kuna sellisel juhul on poolte seisukohad kohtule täpsemalt teada kui enne hagiavalduse esitamist esitatud riigi õigusabi taotluse puhul.

Kohtule esitatud riigi õigusabi taotlustest nähtub, et tihti on probleemi kirjeldus, mille lahendamiseks riigi õigusabi taotletakse, esitatud üksnes paari lausega. Teatud juhtudel on küll kohus palunud riigi õigusabi taotlejal probleemi täpsustada, kuid mitte alati. Tulenevalt eeltoodust võib tekkida olukord, kus isikule, kes ei suuda oma probleemi piisavalt selgelt ja arusaadavalt kirja panna, keeldutakse riigi õigusabi andmisest põhjusel, et taotleja võimalus oma õiguste kaitseks on ilmselt vähene. Selliste olukordade vältimiseks tuleks kohtul põhjalikumalt kaaluda isikule riigi õigusabi andmist õigusnõustamisena. Sellisel juhul oleks riigi õigusabi osutajal esmalt kohustus hinnata taotluses toodud probleemi asjaolusid ning välja selgitada nõude

olemasolu, selle võimalikud lahendused, kohtusse pöördumise alused ja perspektiivikus.

Kuivõrd paljudes maakohtutes lahendasid ja lahendavad käesoleval hetkel väljaspool kohtumenetlust esitatud riigi õigusabi taotlusi kohtunikuabid, siis võib antud sätte kohaldamisel tekkida küsimus – kas kohtunikuabid omavad piisavalt kogemusi ning teadmisi hindamaks asja perspektiivikust või peaks nimetatud küsimuse lahendamine kuuluma eelkõige kohtunike pädevusse. Magistritöö autoril tekkis nimetatud küsimus näiteks seoses Harju Maakohtu 23. augusti 2012.a kohtumäärusega tsiviilasjas nr 2-12-25078, kus riigi õigusabi taotleja märkis probleemi kirjelduseks soovi saada tagasi oma vanemlikud õigused, mis on temalt ära võetud 2009.a. Nimetatud kohtumääruses leidis kohtunikuabi, et kuivõrd kohtute infosüsteemist nähtuvalt on riigi õigusabi taotlejalt kohtumäärusega ära võetud vanema õigused lapse suhtes ning laps on antud hooldusperesse, siis on taotleja võimalus oma õiguste kaitseks ilmselt vähene.⁷¹ Kohtumäärusest ei nähtu, millest lähtuvalt jõudis kohtunikuabi eeltoodud seisukohale, kuivõrd perekonnaseadus⁷² annab võimaluse vanemlike õiguste (hooldusõiguse) taastamiseks, kui kohtulahendi tegemise aluseks olnud asjaolud on oluliselt muutunud või ära langenud. Magistritöö autor seisukohal, et käesoleval juhul ei olnud riigi õigusabi taotlusest välja toodud kõiki antud probleemiga seotud olulisi asjaolusid, mistõttu oleks kohus pidanud isikule määrama riigi õigusabi õigusnõustamisena, mille käigus riigi õigusabi osutaja selgitaks välja, millised on taotleja võimalused probleemi lahendamiseks ning milline on asja perspektiiv kohtumenetluses. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et riigi õigusabi andmisest keeldumine riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5 alusel peaks olema väga põhjalikult motiveeritud ja põhjendatud ning juhul, kui tekib vähimgi kahtlus, et isikul siiski on võimalus oma õiguste kaitseks, tuleks isikule riigi õigusabi anda.

---

⁷¹ HMK kohtumäärus 23.08.2012, 2-12-25078 (koopia autori valduses)

⁷² Perekonnaseadus, RT I 2009, 60, 395 ... RT I, 27.06.2012, 12

3.4 Riigi õigusabi andmisest keeldumine mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamiseks

Analüüsitud kohtumäärustest nähtub, et 10 juhul 103-st on kohus keeldunud riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 6 alusel, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui seda taotletakse mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamiseks ja asja suhtes ei esine tungivat avalikku huvi. Samas on oluline märkida, et eelnimetatud juhtudest pooltel oli riigi õigusabi taotluse esitajaks kinnipidamisasutuses olev isik.

Harju Maakohtu 6. juuli 2012.a kohtumääruses tsiviilasjas nr 2-12-21772 on kohtunikuabi leidnud, et mittevaralise kahju hüvitamise suhtes isikule ei esine tungivat avalikku huvi, kuna mittevaralise kahju ja selle suuruse vähendamine näiteks läbi hindelise valu, vaimsete kannatuste, hingelise trauma ja alanduse on individuaalselt tajutav ning ei ole üldistatav ja ülekantav avalikkusele.⁷³ Tulenevalt eeltoodust on kohus leidnud, et riigi õigusabi andmisest tuleb keelduda riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 6 alusel.

Eelnimetatud sätte kohaldamisel tuleb silmas pidada, et üksnes asjaolu, et isik on esitanud taotluse riigi õigusabi saamiseks mittevaralise kahju hüvitamise nõude esitamiseks, ei ole automaatselt aluseks riigi õigusabi andmisest keeldumiseks. Riigikohus on 29. oktoobri 2012.a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-120-12 leidnud, et näiteks surma põhjustamisega või kehavigastuse või tervisekahjustuse tekitamisega põhjustatud mittevaralise kahju hüvitamise nõuet [tuleb] lugeda selliseks, mille vastu on eelduslikult olemas tungiv avalik huvi RÕS § 7 lg 1 p 6 mõttes. Ebamõistlik ja ebaõiglane oleks piirata selliste valurahanõuete esitamiseks riigi õigusabi saamist, eriti kui võlaõigusseaduse § 134 lg 2 näeb sel juhul põhimõtteliselt alati ette hüvitise nõudmise õiguse. Vastupidine tõlgendus tähendaks mh kuriteoohvri õiguste olulist ja võimalikku ebaproportsionaalset piirangut.⁷⁴ Eeltoodust tulenevalt on oluline, et kohus ei keelduks riigi õigusabi taotlejale riigi õigusabi andmisest pelgalt seetõttu, et taotlus on esitatud mittevaralise kahju hüvitamise nõudes, vaid analüüsiks ka esitatud taotluses tungivat avaliku huvi olemasolu.

---

⁷³ HMK kohtumäärus, 06. juuli 2012, 2-12-21772 (koopia autori valduses)

⁷⁴ RKTkm 29. oktoober 2012, 3-2-1-120-12, p 15

3.5 Riigi õigusabi andmisest keeldumine põhjusel, et isik ei ole kohtu poolt määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud

Analüüsitud kohtumäärustest nähtub, et 18 juhul 103-st on kohus jätnud riigi õigusabi taotluse käiguta ning taotluse esitaja ei ole kohtu poolt määratud tähtjaks puuduseid kõrvaldanud. 14 juhul 18-st on kohus palunud riigi õigusabi taotlejal täpsustada probleemi kirjeldust, mille lahendamiseks riigi õigusabi taotletakse ning 4 juhul ei olnud taotleja esitanud andmeid enda majandusliku seisundi kohta.

Riigi õigusabi taotluse rahuldamata jätmise üheks aluseks on riigi õigusabi seaduse § 14 lg 6 sätestatust tulenev – kui taotluse esitaja ei ole kohtu määratud tähtaja jooksul esitanud põhistatud andmeid oma isikliku ja majandusliku seisundi kohta või vastanud esitatud küsimustele või on seda teinud ebapiisavalt, ei määra kohus riigi õigusabi ulatuses, mida ei ole põhistatud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et eeltoodud sättest lähtuvalt ei tohiks kohus automaatselt keelduda isikule riigi õigusabi andmisest põhjusel, et isik ei ole kohtu poolt määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud, vaid kohus peaks kaaluma, kas on võimalik lahendada riigi õigusabi taotlus ilma kõrvaldatud puudusteta.

Harju Maakohtu 23. jaanuari 2013.a kohtumääruses tsiviilasjas nr 2-12-54512 on kohus keeldunud riigi õigusabi taotluse menetlusse võtmisest põhjusel, et taotleja ei ole kohtu poolt määratud puudusi kõrvaldanud. Nimetatud kohtumäärusest nähtub, et kohtunikuabi on jätnud riigi õigusabi taotluse käiguta põhjusel, et taotluse punktis 3 on märkimata taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete netosissetulek, taotluses on märkimata taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete (taotluse kohaselt abikaasa) pangaarved (sh pank, kus arve asub) ja pangaarvel hoiustatud väärtus eurodes.⁷⁵ Kuivõrd kohtul on vastavalt riigi õigusabi seaduse § 14 lg-le 5 õigus nõuda riigi õigusabi taotlejalt või teistelt isikutelt või asutustelt, sealhulgas krediidasutustelt, nõuda teavet taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete majandusliku seisundi või maksevõime kohta, siis oleks käesoleval juhul kohtul olnud võimalik riigi õigusabi taotlus lahendada tehes riigi õigusabi taotleja ja tema abikaasa kohta päringud krediidasutustesse.

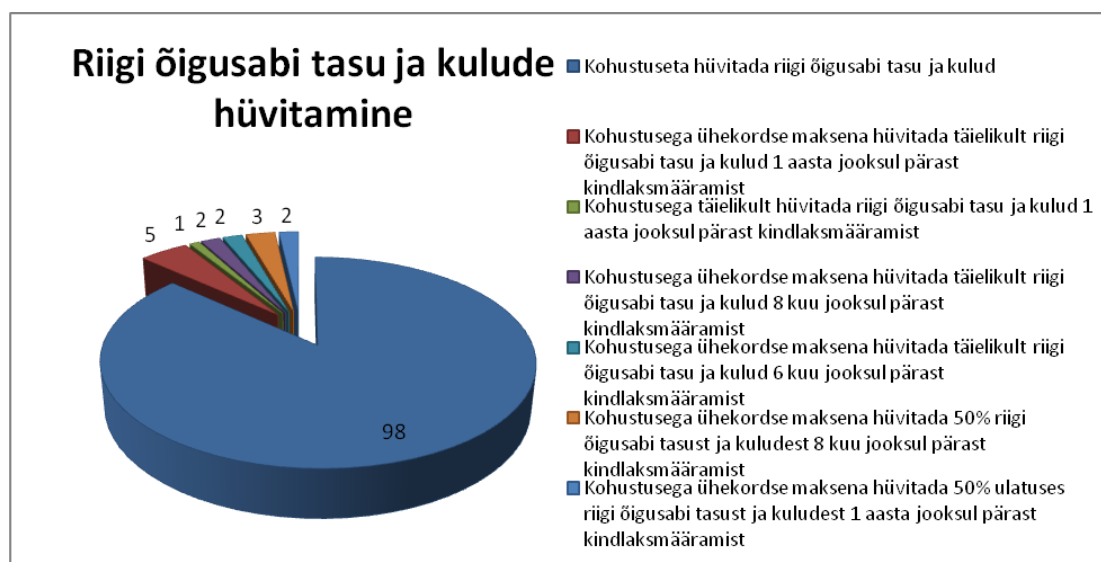
⁷⁵ HMK kohtumäärus, 23. jaanuar 2013, 2-12-54512 (koopia autori valduses)

4. Riigi õigusabi taotluse rahuldamisel määratud riigi õigusabi andmise viisid

Kohtumäärustes, millega kohus rahuldab isiku taotluse riigi õigusabi saamiseks, määrab kohus enamuse juhtudel riigi õigusabi kohustusega hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud. Üksnes viieteistkümnel juhul määrab kohus riigi õigusabi kohustusega osaliselt või täielikult hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud pärast riigi õigusabi tasu ja kulude kindlaksmääramist.

Tabel 4. Riigi õigusabi tasu ja kulude hüvitamine

Kohtumäärustes, millega kohus määrab isikule, kelle igakuine sissetulek majandusliku seisundi teatise kohaselt oli 100 eurot, riigi õigusabi kohustusega hüvitada täielikult riigi õigusabi tasu ja kulud üheaasta jooksul pärast riigi õigusabi tasu ja suuruse ja kulude kindlaksmääramist on kohus märkinud, et kohtunikuabi eeldab, et isik tegeleb aktiivselt töövõimaluste otsingutega. Kohtunikuabile ei ole teada asjaolusid, mis takistaksid isikul asuda tööle ja ette valmistada riigi õigusabi kulude tasumist. Kohtunikuabi asub seisukohale, et isik on võimeline edaspidi kavandama riigi õigusabi tasu ja kulude hüvitamist ning hüvitama riigi õigusabi tasu ja kulud.⁷⁶

⁷⁶ HMK kohtumäärus, 06. august 2012, 2-12-20892 (koopia autori valduses)

Teisel juhul on kohtunikuabi leidnud, et kuigi majandusliku seisundi teatise kohaselt on taotleja töötu ning tal puuduvad sissetulekud, tuleb isikule anda riigi õigusabi kohustusega 50% ulatuses hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud ühe aasta jooksul pärast riigi õigusabi tasu ja kulude kindlaksmääramist. Nimetatud kohtumääruises märkis kohtunikuabi, et arvestades asja olemust ja selle tähendust taotlejale tuleb isikule anda riigi õigusabi kohustusega osaliselt, 50% ulatuses, mõistliku aja jooksul hüvitada riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud. Hüvitamiskohustuse määramisel lähtub kohus sellest, et tegemist on tööealise inimesega, kelle puhul saab eeldada, et tal on võimalik tööga kindlustada omale sissetulek, mis kulusid optimeerides võimaldab mõistliku aja jooksul osaliselt hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud.⁷⁷

Eeltoodust nähtub, et teatud juhtudel on kohtunikuabid arvestanud isiku vanust riigi õigusabi tasu ja kulude hüvitamiskohustuse kindlaksmääramisel. Ainuüksi asjaolu, et isik on töötu ning tal puudub püsiv sissetulek või et isik ei oma piisavat sissetulekut õigusabi kulude kandmiseks, ei ole piisavaks aluseks riigi õigusabi kulude riigi kanda jätmiseks. Käesoleva magistritöö autor leiab, et kuigi analüüsitud kohtulahenditest teatud juhtudel on kohus arvestanud, et tegemist on tööealise isikuga, kes peaks olema võimeline kindlustama endale sissetulek, mis aitaks kasvõi osaliselt kanda õigusabi kulusid, siis ei ole seda teinud piisavalt. Nagu eelpool mainitud, on kohus määranud riigi õigusabi kohustusega osaliselt või täielikult hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud pärast riigi õigusabi tasu ja kulude kindlaksmääramist üksnes 15 korral 113-st esitatud taotlusest.

Vaatamata asjaolule, et kohus on valdavalt enamuse riigi õigusabi taotlejatest vabastanud riigi õigusabi tasu ja kulude kandmisest on kohtul riigi õigusabi seaduse § 28 lg 1 kohaselt õigus, kui riigi õigusabi saaja oli riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulude hüvitamisest täielikult või osaliselt vabastatud, välja arvatud riigi õigusabi seaduse § 27 lõikes 1 või 2 ettenähtud alustel, ja tema majanduslik seisund või maksevõime viie aasta jooksul pärast riigi õigusabi osutamise lõpetamist oluliselt paraneb, kohustada Rahandusministeeriumi või rahandusministri määratud Rahandusministeeriumi valitsemisala asutuse taotlusel isikut hüvitama riigi õigusabi tasu ja riigi õigusabi kulud ühekordse maksena või osamaksena. Riigi õigusabi

---

⁷⁷ HMK kohtumäärus, 04. oktoober 2012, 2-12-29457 (koopia autori valduses)

seaduse § 28 lg 3 kohaselt on Rahandusministeeriumil või rahandusministri määratud Rahandusministeeriumi valitsemisala asutusel õigus nõuda riigi õigusabi saanud isikult ja krediitiasutuselt lisatõendeid või andmeid tema majandusliku seisundi või maksevõime paranemise kohta viie aasta jooksul pärast riigi õigusabi osutamise lõpetamist. Kas ka nimetatud paragrahvis sätestatud õigust ja võimalust realselt kasutatud on, ei ole käesoleva magistritöö kirjutajale teada, kuid käesoleva magistritöö autor leiab, et teatud juhtudel oleks eelnimetatud õiguse kasutamine otstarbekas.

5. Riigi õigusabi määramine õigusnõustamiseks

Riigi õigusabi seadus annab ühe võimalusena määrata riigi õigusabi õigusnõustamisena või muu esindamisena. Nimetatud võimalust on kohus kasutanud rahuldatud riigi õigusabi taotlustest 65 korral. Kohtunikuabid on leidnud, et antud taotluste puhul on vajalik, et riigi õigusabi osutaja esmalt hindaks taotluses toodud asjaolusid isiku õigusnõustamisena. Õigusnõustamise eesmärk on välja selgitada nõude olemasolu, selle võimalikud lahendused, kohtusse pöördumise alused ja perspektiiv.⁷⁸

Kohtumäärustes, milles kohus määras riigi õigusabi õigusnõustamisena soovis taotleja esitada kohtusse avalduse näiteks suhtlemiskorra või hooldusõiguse määramiseks, hagi elatise suurendamiseks või vähendamiseks ning isaduse tuvastamiseks, sundosa saamiseks pärandist jms. Kohus on määranud õigusabi õigusnõustamisena ka juhul, kui isik soovis kohtule enda pankrotiavaldust. Sellisel juhul määras kohus isikule riigi õigusabi õigusnõustamiseks ning õigusdokumendi koostamiseks kuni kohtule esitatava pankrotiavalduse menetlusse võtmise lahendamiseni.⁷⁹

Asjaolu, et kohus on määranud anda riigi õigusabi õigusnõustamisena ei tähenda automaatselt, et isik peaks kohtule esitama uue õigusabi taotluse, kui riigi õigusabi korras määratud esindaja leiab, et tegemist on perspektiivika vaidlusega ning isiku õiguste kaitseks tuleb pöörduda kohtusse. Riigi õigusabi seaduse § 17 lg 1 kohaselt

---

⁷⁸ HMK kohtumäärus, 17. oktoober 2012, 2-12-25140 (koopia autori valduses)

⁷⁹ HMK kohtumäärus, 16. aprill 2012, 2-12-11090 (koopia autori valduses)

säilib riigi õigusabi saanud isiku õigus riigi õigusabile asja ülekandmisel mõneks teiseks käesolevas seaduses § 4 lõikes 3 ettenähtud riigi õigusabi liigiks ning varasemalt määratud advokaat jätkab isikule riigi õigusabi osutamist, välja arvatud § 17 lg 2 ettenähtud juhul. Riigi õigusabi andmise otsustanud kohus võib riigi õigusabi osutava advokaadi taotluse alusel või oma algatusel igal ajal käesolevas seaduses ettenähtud korras uuesti hinnata, kas jätkuvalt esinevad käesolevas seaduses ettenähtud alused taotlejale riigi õigusabi andmiseks ning riigi õigusabi andmise aluste äralangemise korral õpetada isikule riigi õigusabi andmine. Riigikohus on 8. detsembri 2008. a lahendis tsiviilasjas nr 3-2-1-123-08 leidnud, et RÕS § 17 ning TsMS § 184 lg 4 tagavad küll riigi õigusabi jätkuvuse, kuid annavad samal ajal kohtule igas menetlusstaadiumis võimaluse kontrollida, kas menetlusabi andmise majanduslikud eeldused on täidetud. Põhjendamatult oleks aga nendest sätetest järeldada, et avaldaja majandusliku suutlikkuse üle otsustamisel tuleks arvestada tema majanduslikku seisukorda eelnevas astmes toimunud menetluses, sh eelnevas astmes tasutud õigusabikulused.⁸⁰

Kohtutele 26.01.2012.a Eesti Advokatuuri poolt saadetud märgukirjas on advokatuuri juhatus leidnud, et riigi õigusabi vahendite efektiivsemaks kasutamiseks oleks mõistlik, kui kohus määrab riigi õigusabi kõigepealt selleks, et hinnata asja perspektiivi (kui kohtul on selles osas kahtlus) ning alles pärast perspektiivikusele positiivse hinnangu andmist peaks asi olema suunatud menetlusse. Advokatuuri juhatus on leidnud, et perspektiivituks osutavas vaidluses oleks mõistlikum piirduda arvamuse andmisega ja vältida asja menetlemist koos kõigi sellega kaasnevate kuludega kuni negatiivse kohtulahendini.⁸¹

Kuivõrd kohtule esitatud taotlustest ei ole alati üheselt aru saada probleem, mille lahendamiseks riigi õigusabi taotletakse, siis on eelnimetatud võimaluse kasutamine otstarbekas ning mõistlik, et kasutada riigi õigusabi vahendeid efektiivsemalt ning selle tulemusena jõuaks riigi õigusabi võimalikult paljude isikuteni.

---

⁸⁰ RKTkm, 08. detsember 2008, 3-2-1-123-08

⁸¹ Eesti Advokatuuri 26.01.2012.a märgukiri seoses riigi õigusabi osutavate advokaatide määramisega kohtutele. (koopia autori valduses)

6. Riigi õigusabi saaja majandusliku seisundi hindamine

Kohus lähtub riigi õigusabi saaja majandusliku seisundi hindamisel eelkõige riigi õigusabi seaduse §-s 14 sätestatust. Nimetatud paragrahvi lõike 1 kohaselt arvestatakse taotleja majandusliku seisundit hinnates tema vara ja sissetulekut ning temaga koos elavate perekonnaliikmete vara ja nende sissetulekuid, tema ülalpidamisel olevate isikute arvu, eluasemele tehtavaid mõistlikke kulutusi ning muid tähendust omavaid asjaolusid. Riigi õigusabi taotlejal on kohus märkida eelnimetatud andmed riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatises.

Riigi õigusabi seaduse § 14 lg 1 esimese lause kohaselt arvestab kohus riigi õigusabi taotleja majanduslikku seisundit hinnates tema vara ja sissetulekut. Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et 28 juhul oli riigi õigusabi taotleja märkinud taotlusesse, et on töötu. Riigikohus on oma 10. jaanuari 2005.a lahendis nr 3-1-1-134-04 leidnud, et töötus ei pruugi iseenesest veel tähendada isiku maksujõuetust. Arusaamast, et isiku maksujõuetuse kindlaksmääramisel tuleb arvestada tema majanduslikku kindlustatust tervikuna ja et maksujõuetuse tõendamise kohustus lasub isikul enesel.⁸² Nimetatud seisukohale on kohus küll asunud kriminaalmenetluses, kuid nimetatud põhimõttest tuleks lähtuda ka tsiviilkohtumenetluses.

Eelnimetatud säte paneb küll kohtule kohustuse hinnata riigi õigusabi taotleja vara, kuid analüüsitud kohtulahenditest nähtuvalt puudub kohtul kindel seisukoht, millisel juhul on taotlejal võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva vara arvel. Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et kui ühel juhul on kohus riigi õigusabi andmisest keeldunud põhjusel, et isikul on võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva vara arvelt, kuivõrd riigi õigusabi taotleja on taotlusesse märkinud, et omab pangaarvet Swedbank AS-is, kus hoiustatu väärtus on 2 329,97 eurot,⁸³ siis teisel juhul on kohus rahuldanud isiku riigi õigusabi taotluse ning määranud anda isikule riigi õigusabi kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud, vaatamata asjaolule, et isik oli riigi õigusabi taotluses märkinud, et omab arvelduskontot

---

⁸² RKKKm, 10. jaanuar 2005, 3-1-1-134-04, p 9 - RT III 2005, 4, 32

⁸³ HMK kohtumäärus, 05. detsember 2012, 2-12-38425 (koopia autori valduses)

Swedbank AS-is, kus hoiustatu väärtus on 2 207,76 eurot.⁸⁴ Viimasel juhul oli küll kohtunikuabi täiendavalt märkinud, et taotleja on kõrges eas vanaduspensionär, kelle puhul ei saa eeldada tulutoovat tegevust, kuid samale seisukohale oleks kohus pidanud asuma ka esimese näite puhul, kuivõrd ka seal oli tegemist eaka vanaduspensionäriaga. Eeltoodud näidete puhul tekib põhjendatud küsimus, mille alusel hindab kohus isiku vara piisavaks kandmaks kulutusi õigusabiteenusele.

Riigi õigusabi seaduse § 14 lg 2 esimese lause kohaselt ei arvestata taotleja majanduslikku seisundit hinnates taotlejale kuuluvat vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata. Tulenevalt täitemenetluse seadustiku §-st 131 ei saa sissenõuet pöörata muuhulgas riiklikele peretoetustele, puudega inimese sotsiaaltoetusele, sotsiaaltoetustele sotsiaalhoolekande seaduse tähenduses, seadusel põhinevale elatisele, vanemahüvitisele ja riiklikule pensionile seaduses sätestatud ulatuses. Analüüsitud kohtulahenditest ei nähtu, kas riigi õigusabi taotluse lahendamisel on kohus nimetatud sätet järginud. Kuivõrd analüüsitud kohtulahenditest enamustel juhtudel oli riigi õigusabi taotleja vara ja sissetulek selline, mis äärmisel juhul katab isiku esmavajalikud kulutused, siis ei ole kohus üldjuhul täpsustanud, kas kohus on arvestanud isiku vara, millele seaduse kohaselt ei saa sissenõuet pöörata.

Samuti on määrustes raskesti jälgitav, kas kohus on isiku muude laenukohustuste olemasolu riigi õigusabi määramisel hinnanud, kuigi riigi õigusabi taotluse kohaselt on isiku kanda ka muud laenukohustused (st. mitte üksnes kulutused eluasemele ja autole). Samuti ei ole võimalik kindlaks teha, kas kohus on analüüsitud kohtulahenditest hinnanud seda, kas igapäevakasutuses olevale eluasemele või sõiduvahendile tehtavad kulutused on mõistlikud. Kuivõrd nimetatud asjaolu hindamiseks puudub ka vastav juhis, mida saaks aluseks võtta, siis on see eelkõige kohtuniku (või kohtunikuabi) kaalutusõigus, mis aga ei pruugi alati olla objektiivne ja ühetoaline. Võib-olla on asjaolu, et kohtumäärustest ei ole võimalik üheselt aru saada, kas kohus on arvestanud isiku kulutustega eluasemele või sõiduvahenditele tingitud asjaolust, et enamasti olid nimetatud kulutused minimaalsed või jäid mõistlikkuse piiridesse.

---

⁸⁴ HMK kohtumäärus, 09. märts 2012, 2-12-3061 (koopia autori valduses)

7. Võrdne kohtlemine riigi õigusabi taotluste lahendamisel

Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et kohtunikuabid ei ole riigi õigusabi taotlusi lahendanud alati ühetaoliselt. Mistõttu võib tekkida küsimus, kas kohtunikuabid on riigi õigusabi taotlusi lahendades rikkunud Eesti Vabariigi põhiseaduses sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet.

Tsiviilasjas 2-12-18890 on kohus leidnud, et pankrotiavalduse esitamiseks ei pea isikut esindama riigi õigusabi korras määratud advokaat. Avalduse esitamine ei ole juriidiliselt keerukas toiming ega vaja eriteadmisi. Kohus märkis, et võlgnik on võimeline ise esitama nii avalduse kui sinna juurde kuuluva seletuse maksejõuetuse põhjuste kohta ning võlanimekirja. Antud juhul teab riigi õigusabi taotleja ise kõige paremini oma vara koosseisu, kellele ja millised võlad tal on ning millised on maksejõuetuse põhjused.⁸⁵ Samas kui näiteks tsiviilasjas nr 2-12-386 on kohus leidnud, et taotlejale tuleb anda riigi õigusabi isiku esindamiseks tsiviilasja kohtueelses menetluses ja kohtus ning õigusdokumendi koostamiseks kuni kohtule esitatava pankrotiavalduse menetlusse võtmise lahendamiseni.⁸⁶ Mõlema eeltoodud näite puhul on isik riigi õigusabi taotluses toodud probleemi kirjelduses märkinud sooviks välja kuulutada eraisiku pankrot. Oluline on veel asjaolu, et tegemist on samaealiste naisterahvastega, kes ei oma juriidilisi teadmisi. Kohtumäärustest ei nähtu, miks ühel juhul on kohus leidnud, et isik on võimeline ise oma õigusi kaitsma, kuid teisel juhul pidanud põhjendatuks määrata isikule riigi õigusabi kuni kohtule esitatava pankrotiavalduse menetlusse võtmise lahendamiseni.

Lisaks eeltoodud näitele on kohus asunud analoogsetele seisukohtadele ka perekonnaasjades (elatis, hooldusõiguse küsimus jms). Tsiviilasjas nr 2-13-6541 on isik esitanud kohtule riigi õigusabi taotluse, mille kohaselt taotleja soovib riigi õigusabi hooldusõiguse määramiseks. Kohtunikuabi leidis, et riigi õigusabi andmisest tuleb keelduda riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 alusel, kuivõrd kohtul on perekonnaasjades aktiivne roll ning isiku huvid ei jää kohtus laste hooldusõiguse ja

---

⁸⁵ HMK kohtumäärus, 13. juuni 2012, 2-12-1889 (koopia autori valduses)

⁸⁶ HMK kohtumäärus, 23. jaanuar 2012, 2-12-386 (koopia autori valduses)

elalise määramisel kaitsmata isegi siis, kui tal ei ole esindajaks advokaati.⁸⁷ Samas kui näiteks tsiviilasjas nr 2-13-373 on olukorras kus isik on kohtule esitanud taotluse ainuhooldusõiguse saamiseks, on kohus rahuldanud riigi õigusabi taotluse ning määranud isikule anda riigi õigusabi isiku esindamiseks tsiviilasja kohtueelses menetluses ja kohtus kohustusteta hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud.⁸⁸

Nagu eeltoodust nähtuvalt tõusetus analüüsitud kohtulahendites võrdse kohtlemise põhimõtte eelkõige olukordades, kus ühel juhul on kohus leidnud, et isik on võimeline ise oma õigusi kaitsma ja teisel juhul on isikule määratud riigi õigusabi kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud. Magistritöö autor on seisukohal, et kuivõrd seaduses ei ole konkreetselt sätestatud, millistel juhtudel ei ole isik oma majandusliku seisundi tõttu suuteline asjatundliku õigusteenuse eest tasuma või keda peab kohus võimeliseks ise oma õigusi kaitsma, siis võib tekkida olukordi, kus kohus kohtleb isikuid ebavõrdselt.

Riigi õigusabi taotluste lahendamisel peab kohus lähtuma eelkõige konkreetses taotluses toodud asjaoludest. On arusaadav, et kohus ei saa kõikidel analoogilistel juhtudel otsustada ühetaoliselt, kuid kohtulahendist peaks olema üheselt näha, millest lähtuvalt on kohus konkreetse otsuse teinud ning mille alusel kohus järeldusteni jõudis. Eeltoodud näidete puhul ei olnud võimalik aru saada, millest lähtuvalt on kohus nimetatud otsused teinud, mistõttu võib olla tegemist võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumisega.

---

⁸⁷ HMK kohtumäärus, 06. märts 2013, 2-13-6541 (koopia autori valduses)

⁸⁸ HMK kohtumäärus, 18.märts 2013, 2-13-373 (koopia autori valduses)

IV ETTEPANEKUD JA TÄHELEPANEKUD SEOS KOHTUPRAKTIKA JA RIIGI ÕIGUSABI REGULATSIOONIGA

Käesolevas peatükis on magistritöö autor toonud välja olulisemad tähelepanekud ning soovitusel seoses analüüsitud kohtupraktika ning riigi õigusabi regulatsiooniga. Kuigi käesolevas magistritöös on analüüsitud üksnes tsiviilkohtumenetluse väliselt esitatud riigi õigusabi taotlusi, siis on käesoleva töö autor seisukohal, et alljärgnevalt toodud tähelepanekud ning soovitusel on asjakohased ka kohtumenetluse kestel esitatud riigi õigusabi taotluste lahendamisel. Magistritöö autor on seisukohal, et riigi õigusabi seaduse üldine eesmärk on kaitsta isiku põhiõigusi pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning õigust õiglasele kohtumenetlusele. Riigi õigusabi seadus on magistritöö autori arvates küll kooskõlas põhiseadusega, kuid ehk liiga üldsõnaline, mistõttu võib selle rakendamine olla kohati liiga subjektiivne ning vastuolus põhiseadusest tuleneva võrdse kohtlemise põhimõttega.

Seaduses pole otseselt küll määratletud, kelle pädevusse kuulub menetlusabi taotluste (sh riigi õigusabi taotluste) lahendamine, kuid annab selle võimaluse ka kohtunikuabidele.⁸⁹ Käesolevas magistritöös analüüsitud kohtumenetluse väliseid riigi õigusabi taotluseid lahendasid küll õigusteenistusse kuuluvad kohtunikuabid, kuid menetlusabi taotluste lahendamine määratakse igas maakohtus kindlaks tööjaotusplaaniga, mistõttu ei pruugi see alati ilmtingimata kuuluda ainult kohtunikuabide pädevusse. Magistritöö autor on seisukohal, et oleks asjakohane kaaluda riigi õigusabi taotluste lahendamine määrata üksnes kohtunike pädevusse, kuivõrd riigi õigusabi taotluste lahendamine puudutab otseselt isiku põhiõigust õiglasele kohtumenetlusele ning ebapiisavalt põhjendatud ja ebaõigelt lahendatud riigi õigusabi taotlused võivad oluliselt riivata isiku põhiõigusi. Magistritöö autor leiab, et kohtunikabid on küll pädevad ja kvalifitseeritud ametnikud, kuid nad ei pruugi igapäevaselt puutuda kokku asja sisulise lahendamisega, mistõttu ei pruugi neil olla piisavalt kogemusi otsustamiseks näiteks riigi õigusabi taotluste perspektiivikuse üle.

Kohtulahendite analüüsist nähtub, et riigi õigusabi taotlusi lahendanud

---

⁸⁹ Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 187 lg 4 kohaselt võib menetlusabi taotlusi lahendada ka kohtunikuabi.

kohtunikeabide seisukohad ei ole ühetaolised, millal isik on võimeline ise oma õigusi kaitsma. Käesoleva magistritöö autor on seisukohal, et näiteks lahutuse nõue on selline, mis on õigusnormidega taotluslikult kujundatud selliseks, kus isik on ise oma õigusi võimeline kaitsma. Seda muidugi juhul, kui mõlemad abikaasad on Eesti Vabariigi kodanikud ning poolte vahel puudub vaidlus olulistes küsimustes (näiteks ühisvara jagamine või laste hooldusõigus). Samuti ei pea käesoleva magistritöö autor põhjendatuks ilmtingimata määrata riigi õigusabi korras isikule esindaja laste suhtlemiskorra ja hooldusõiguse küsimuses, kuivõrd nimetatud menetluses määratakse TsMS § 219 lg 2 alusel lastele riigi õigusabi korras esindaja, kes laste õigusi menetluses kaitseb, ning üldjuhul on vanemad ise võimelised oma õigusi kaitsma. Sellisel juhul oleks otstarbekam määrata isikule riigi õigusabi õigusdokumendi koostamiseks või muuks õigusnõustamiseks. Ning hiljem, menetluse kestel, on poolte võrdsuse põhimõttest lähtuvalt võimalik esitada uus riigi õigusabi taotlus.

Käesoleva magistritöö autor leiab, et riigi õigusabi andmise otsustamisel tuleb küll vastavalt riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p-le 1 hinnata, kas isik on võimeline oma huve ise kaitsma, kuid magistritöö autori arvates ei tohiks sealjuures isiku taotlust liiga kergekäeliselt rahuldamata jätta. Riigi õigusabi peaks olema kättesaadav kõigile, kes leiavad, et nende huvid võivad jääda ilma kvalifitseeritud esindajata kaitseta ning kellel puuduvad majanduslikud võimalused endale esindaja palkamiseks, kuna vastasel juhul võib olla tegemist isiku olulise põhiõiguse riivega.

Magistritöö autor peab üheks problemaatiliseks sätteks riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui asjaoludest tulenevalt on taotlejal võimalus oma õiguste kaitseks ilmselt vähene. Kohtumenetluses oleva asja puhul teeb kohus otsuse peale faktide põhjalikku kaalumist, mistõttu tekib küsimus, kas kohus saab alati riigi õigusabi taotlejale riigi õigusabi taotluse menetlemise korras öelda, et kui suured on isiku võimalused oma õiguse kaitseks. Nimetatud probleem ei teki küll ilmselgelt perspektiivitute taotluste puhul, kui võib tekkida nõ piiripealsete kaasuste puhul. Seega ei tohiks kohus riigi õigusabi andmisest keeldumisel § 7 lg 1 p 5 alusel teha riigi õigusabi taotluse lahendamisel asjas nõ sisulist otsust, mida analüüsitud kohtulahenditest nähtuvalt siiski on tehtud. Samuti lasub sellisel juhul kohtul suurem põhjendamiskohustus.

Käesoleva töö autor on seisukohal, et riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi hindamine on kohati liiga subjektiivne ning riigi õigusabi taotluse lahendajale antakse liiga suur kaalutusõigus. Analüüsitud kohtulahenditest ei nähtu, millest lähtuvalt on kohus hinnanud riigi õigusabi taotleja majanduslikku seisundit selliseks, et isikul on võimalik kulud õigusteenusele kanda oma olemasoleva ja suuremate raskusteta müüdava vara arvelt, ning kas kohus on majandusliku seisundi hindamisel arvesse võtnud vara, millele ei saa sissenõuet pöörata. Teatud juhtudel on siiski näha, et kohus on isiku sissetulekuna arvestanud ka näiteks lapsetoetust, mida aga seaduse kohaselt teha ei tohiks. Analüüsitud kohtulahenditest nähtuvalt ei ole kohus majandusliku seisundi hindamisel analüüsinud otseselt seda, kas igapäevakasutuses olevale eluasemele või sõiduvahendile tehtavad kulutused on mõistlikud. Samuti on raskesti jälgitav, kas kohus on majandusliku seisundi hindamisel arvestanud taotleja muude laenukohustustega. Magistr töö autor on seisukohal, et oleks otstarbekas kaaluda riigi õigusabi seaduse täpsustamist sidudes riigi õigusabi saamise majanduslikud eeldused näiteks Ameerika Ühendriikide näite eeskujul absoluutse vaesuspiiri või miinimumpalgaga.

Riigi õigusabi seadus annab kohtule võimaluse küsida krediidiasutustelt või teistelt isikutelt või asutustelt teavet riigi õigusabi taotleja ja temaga koos elavate perekonnaliikmete majandusliku seisundi või maksevõime kohta. (riigi õigusabi seadus § 14 lg 5) Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et riigi õigusabi andmisest keeldumise korral ei ole kohus enamus juhtudel analüüsinud taotleja majanduslikku seisundit. Samuti nähtub analüüsitud kohtulahenditest, et rahuldatud riigi õigusabi taotluste puhul on kohus paljudel juhtudel usaldanud riigi õigusabi taotleja poolt taotluses toodud andmeid ning ei ole teinud täiendavaid päringuid krediidiasutustesse. Magistr töö autor on seisukohal, et kuivõrd analüüsitud kohtulahenditest nähtuvalt riigi õigusabi taotlejad kas tahtlikult või mittetahtlikult ei esita alati korrektseid andmeid oma sissetulekute ning rahaliste vahendite kohta, siis peaks kohtul isiku majanduslikust seisundist parema ülevaate saamiseks ning riigipoolsete rahaliste vahendite efektiivsemaks kasutamiseks olema mitte õigus vaid kohustus teha järelepärimised krediidiasutustesse. Nimetatud muudatus võibolla küll kasvataks mõnevõrra kohtu töökoormust, kuid tagaks riigipoolsete rahaliste vahendite tõhusama kasutamise.

Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et kohtunikuabid on teatud juhtudel koheselt keeldunud riigi õigusabi taotluse menetlusse võtmisest juhul, kui isik ei ole kohtu poolt määratud tähtjaks puudusi kõrvaldanud. Käesoleva töö autor on seisukohal, et kohus ei tohiks automaatselt keelduda riigi õigusabi taotluse menetlusse võtmisest põhjusel, et isik ei ole kohtu poolt määratud tähtaja jooksul puudusi kõrvaldanud, vaid kohus peaks sellisel juhul analüüsima, kas riigi õigusabi taotlust oleks võimalik lahendada ilma kõrvaldatud puudusteta.

KOKKUVÕTE

Eesti Vabariigi põhiseadusest tulenev õigus pöörduda oma õiguste ja vabaduste rikkumise korral kohtusse ning õigus õiglasele kohtumenetlusele on demokraatliku õigusriigi üks aluspõhimõtteid. Selleks, et tagada tegelikkuses ning päriselt põhiõiguste ja –vabaduste austamine, on oluline tagada riigipoolse õigusabi kättesaadavus isikutele, kes ei ole oma majandusliku seisundi tõttu suutelised asjatundliku õigusteenuse eest tasuma. Õiglase kohtumenetlus ning õigus pöörduda kohtusse ei tohi olla takistatud kvalifitseeritud õigusabi mittekättesaadavuse tõttu. Riigipoolne õigusabi peaks andma vähekindlustatud isikutele võimaluse seista oma õiguste eest ning osaleda edukalt kohtumenetluses. Mistõttu peab isikul olema kindlus, et juhul, kui tal tekib vajadus kohtusse pöördumiseks, on tal võimalus taotleda riigipoolset õigusabi, et oma õigusi efektiivsemalt kaitsta.

Riigi õigusabi taotluste lahendamisel on oluline järgida nii seaduses toodud nõudeid kui ka põhiseadusest sätestatud võrdse kohtlemise põhimõtet, kuivõrd riigi õigusabi kättesaadavus tagab inimesele võimaluse pöörduda kohtusse ning õiguse õiglasele kohtumenetlusele. Kvaliteetne õigusabi peaks olema kättesaadav kõigile. Inimese majanduslik olukord ja haridustase ei tohiks olla diskrimineerimise põhjuseks, mis takistaks inimesel oma põhiõiguste realiseerimist.

Käesoleva magistr töö eesmärgiks oli anda ülevaade peamistest riigi õigusabi saamise eeldustest ja keeldumise alustest, analüüsida kas need on kooskõlas põhiseadusega ning tuua välja riigi õigusabi seaduse võimalikud kitsaskohad ja võimalusel teha ettepanekuid riigi õigusabi seaduse täiendamiseks. Asjakohast kohtupraktikat analüüsides jõudis töö autor seisukohale, et riigi õigusabi seadus on küll kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseadusega, kuid ehk liiga üldsõnaline, mistõttu võib riigi õigusabi taotluse lahendamine olla kohati liiga subjektiivne ning vastuolus põhiseadusest tuleneva võrdse kohtlemise põhimõttega. Kohtulahendite analüüsi tulemusena jõutud olulisemad tähelepanekud ja ettepanekud on toodud magistr töö neljandas peatükis, kuid töö autor peab oluliseks tuua välja mõned neist. Magistr töö autor on seisukohal, et kuigi käesolevas töös toodud tähelepanekute ning ettepanekuteni on jõutud

analüüsides tsiviilkohtumenetluse väliselt esitatud riigi õigusabi taotlusi, siis on need asjakohased ka menetluse kestel esitatud riigi õigusabi taotluste lahendamisel.

Riigi õigusabi saamise üldine eeldus on, et isik ei ole oma majanduslikust seisundist tulenevalt suuteline õigusabi vajamise ajal tasuma asjatundliku õigusteenuse eest, samas ei sätesta seadus täpsemalt, millest lähtuvalt kohus nimetatud otsuse teeb. Seetõttu võib nimetatud otsus olla vahel liiga subjektiivne ning selle vältimiseks peaks kohtul olema suurem põhjendamiskohustus.

Riigi õigusabi taotluste lahendamisel on kindlasti oluline vaadelda igat konkreetset riigi õigusabi taotlust eraldi, kaaludes taotluses toodud asjaolusid ning analüüsides riigi õigusabi taotleja majanduslikku seisundit. Samas tuleks riigi õigusabi taotluste lahendamisel silmas pidada, et riigi õigusabi taotluse rahuldamata jätmisel on kohtul suurem põhjendamiskohustus, kuivõrd tegemist võib olla olulise põhiõiguse riivega, ning oluline on järgida Eesti Vabariigi põhiseaduses toodud võrdse kohtlemise põhimõtet.

Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et tihti ei ole kohus kinni pidanud põhjendamiskohustusest ning piirdunud riigi õigusabi andmisest keeldumise määruks üksnes asjakohase sätte äramärgimisega. Magistritöö autor on seisukohal, et üksnes asjakohase paragrahvi äramärgimisega ei ole kohus täitnud oma põhjendamiskohustust ning riigi õigusabi taotlejale ei pruugi alati üheselt arusaadav olla, miks riigi õigusabi andmisest keelduti. Analüüsitud kohtulahenditest nähtub, et kõige enam on riigi õigusabi taotlusi lahendanud kohtunikuabid rikkunud justnimelt kohtu põhjendamiskohustust, kuivõrd nad ei ole kohtumäärustesse märkinud piisavalt põhjendusi, mille alusel kohus antud järeldusteni jõudis. Samuti nähtub kohtulahendite analüüsist, et kohus ei ole alati kinni pidanud võrdse kohtlemise põhimõttest ning analoogseid riigi õigusabi taotluseid lahendades ühel juhul keeldunud riigi õigusabi andmisest ning teisel juhul määranud riigi õigusabi kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasud ja kulud.

Samuti nähtub analüüsitud kohtulahenditest, et teatud juhtudel on kohus liiga kergekäeliselt keeldunud riigi õigusabi andmisest või jätnud riigi õigusabi taotluse menetlusse võtmata. Selleks, et vältida põhjendamatu isiku põhiõiguste riivet, peaks

kohus vähimagi kahtluse korral kaaluma võimalust määrata isikule alguses riigi õigusabi õigusnõustamisena või õigusdokumendi koostamiseks. Kohtulahendite analüüsist nähtuvalt keeldus kohus enim riigi õigusabi andmisest riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 1 alusel, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui taotleja on ise võimaline oma õigusi kaitsma. Samas ei nähtu kohtulahenditest millest tulenevalt kohus nimetatud järeldusele jõudis. Samuti ei ole seadusandja täpsustanud, millisel juhul peaks kohus asuma seisukohale, et isik on ise võimeline oma õigusi kaitsma.

Üheks problemaatiliseks riigi õigusabi andmisest keeldumise aluseks on käesoleva magistritöö autori arvates riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5, mille kohaselt riigi õigusabi ei anta, kui asjaoludest tulenevalt on taotleja võimalus oma õiguste kaitseks ilmselt vähene. Antud probleem ei kerki ilmselgelt perspektiivitute kaasuste puhul, kuid mida piiripealsem juhtum on, seda olulisem on taaskord kohtu põhjendamiskohustus riigi õigusabi taotluse lahendamisel. Riigi õigusabi andmisest keeldumisel riigi õigusabi seaduse § 7 lg 1 p 5 alusel tuleks jälgida, et kohus ei lahendaks riigi õigusabi taotluse lahendamisel asja nõ sisuliselt ära, kuivõrd riigi õigusabi seaduse eesmärk ei ole tagada riigi õigusabi üksnes isikutele, kelle avaldused või hagiavaldused kohtus rahuldataks, vaid tagada kõigile isikutele asjatundliku ja usaldusväärse õigusteenuse õigeaegne ja piisav kättesaadavus.

Magistritöö autor on seisukohal, et vaatamata käesolevas magistritöös toodud tähelepanekutele ja järeldustele on riigi õigusabi seaduse näol tegemist äärmiselt olulise ning vajaliku seadusega, mis aitab tagada isikutele, kes oma majanduslikus seisundist tulenevalt ei ole suutelised kvaliteetse õigusteenuse eest tasuma, kvalifitseeritud õigusabi. Kuigi riigi õigusabi ei ole ilmtingimata tasuta riigi poolne õigusabi, siis nähtub kohtulahendite analüüsist, et enamus juhtudel on kohus siiski määranud isikule riigi õigusabi kohustuseta hüvitada riigi õigusabi tasu ja kulud.

SUMMARY

State's legal aid and counseling to private persons in civil court

This thesis focuses on state's legal aid and counseling to private persons in civil court.

The Constitution of the Republic of Estonia § 15 subsection 1 sentence 1 gives everyone the right to recourse to the court to seek the protection of violation for their rights and freedoms. General access to justice is both a fundamental right, as well as one of the core principles of the rule of law. Although the Constitution of the Republic of Estonia gives the legal basis to recourse to the court the person's right to go to the court must be actually guaranteed. It should not be impeded due to the lack of legal aid or too high legal cost. Just as the democratic rule of law as one of the most important principle is the right of everyone (fair) to the administration of justice is the principle of equality. As in society there are more people who cannot afford to pay for the quality of legal services, it is important that the constitutional principle of fair justice would be really ensured for everyone, while respecting the principle of equality.

For the country it is very important to ensure the availability of the state's legal aid services. People should be able to, regardless of their economic situation actually go to court. The main objective of this thesis is to provide an overview of the state's legal aid assumptions and bases for refusal, bring out the weaknesses of the Legal Aid Act and if possible to make suggestions to supplement the Legal Aid Act. Also to consider whether the settlement of the state's legal claims are consistent with the Constitution of the Republic of Estonia.

This thesis is divided into four chapters. The first chapter deals with the principle of equal treatment. Since the principle of the equal treatment is closely linked to the right to recourse to the court to seek the protection of violation for their rights and freedoms and the right to a fair trial, then in the first chapter deals also these basic principles of democratic rule. The second chapter deals with the state's legal aid and counseling opportunities in Estonia. Since the theme of this thesis is, however, the

state's legal aid and counseling to private persons in civil court, it is thoroughly examined the legal aid system in civil proceedings, prerequisites for legal aid applications, the grounds for refusal, the state's legal aid forms and the state's legal aid provider and the legal fees for state's legal aid. In the third chapter of the thesis the author has analyzed the first instance court decisions, which are solved by the Harju County Court during 01.01.2012.a – 31.03.2013.a the state's legal aid applications. Due the limited capacity of the master's thesis and for a better understanding of the specific court decisions there is analyzed only the state legal aid applications submitted outside of the court proceedings. In the fourth chapter there is key findings and observations, and proposals for the supplement of the state's legal aid system.

Although in this thesis the author analyzed only the legal aid applications submitted outside the civil proceedings, the author believes that the findings and the recommendations are relevant to the legal aid applications submitted during the court proceedings.

The following are some important observations and proposals due the analysis of the court decisions:

- the assistant judge's views when solving the state's legal aid applications are not uniform, when a person is capable to protect their own rights;
- when court refuses to give a person a state's legal aid according to the Legal Aid Act § 5 subsection 1 sub indent 5, the court should not rule on so-called the final solutions, but as it appears from the analysis the court has done the final solutions;
- when evaluating the legal aid applicant's economic status is sometimes too subjective and state's rogatory solver has given too much discretionary power. The author of this thesis believes that it is appropriate to consider the legal clarification of the law by tying state legal aid for the economic assumptions such as the United States, following the example of absolute poverty threshold or minimum wage;
- the Legal Aid Act gives the court the right to ask the credit institutions or other persons or institutions information of the applicant's or his/her family members economic status or solvency. The author of this thesis believes that it

should not be an option but an obligation to make inquiries with credit institutions;

- the author of this thesis believes that it should be appropriate to consider the state's legal aid applications for the judges to determine because it is concerning directly to a person's fundamental right to a fair trial, and inadequately justified and improperly resolved the legal applications can greatly undermine a person's fundamental rights;
- the court should not automatically refuse the processing of the application for the legal aid on the ground that the person has not eliminated the deficiencies by the court within the time. The court should analyze whether the application for state's legal aid is possible to be resolved without the defects remedied.

The author of this thesis believes that the general objective of the Legal Aid Act is to protect the fundamental rights of person to turn to the court if his or her rights and freedoms are violated and the right to a fair trial. The author of this thesis also believes that the Legal Aid Act is in accordance with the Constitution of the Republic of Estonia but its implementation can sometimes be too subjective and contrary to the constitutional principle of equal treatment. It is definitely important to look at each individual state's legal aid application individually when solving it, considering the circumstances and analyzing the state's legal aid applicant's financial condition. However, it should be borne in mind in resolving the state's legal aid applications that on the denial of the application the court has greater statement of reasons, as there may be significant infringements of fundamental rights, and it is important to follow the Constitution of the Republic of Estonia and the principle of equal treatment.

..... 06. mai 2013.a

/Kadri Mälberg/

KASUTATUD ALLIKAD

Kasutatud kirjandus

1. Alexy, R. Põhiõigused Eesti põhiseaduses. Juridica, eriväljaanne, 2001.
2. Eesti Advokatuuri pressiteade. Üle 17 000 inimese sai riigilt tasuta õigusabi. – Postimees, 10. jaanuar 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://uudisvoog.postimees.ee/?DATE=20130110&ID=300983>, 12. märts 2013.
3. Eesti Advokatuuri 26. jaanuari 2012 märgukiri seoses riigi õigusabi osutavate advokaatide määramisega kohtutele. (koopia autori valduses)
4. Eesti Juristide liit. Pressiteade – Juristide liit on nõustanud tasuta 10 000 inimest! Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=607&year=2012>, 12.04.2013.
5. Houseman, A.W. Civil Legal Aid in the United States an update for 2011. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.ilagnet.org/jscripsts/tiny_mce/plugins/filemanager/files/Helsinki_2011/national_reports/USA_National_Report_ILAG_2011.pdf, 14.04.2013.
6. Ibrus, K. Tasuta õigusabi andmine lõpetati mitmeks kuuks. - Eesti Päevaleht, 21. veebruar 2013. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.epl.ee/news/eesti/tasuta-oigusabi-andmine-lopetati-mitmeks-kuuks.d?id=65711232>, 12. märts 2013.
7. Kanger, L. Võrdse kohtlemise ja diskrimineerimise alased kaasused Eesti Vabariigi Riigikohtu praktikas. Tartu, 2007. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/682/t6lkimiseks_MEMO-eriraportoor%20%28L_Kanger%29.pdf, 12.04.2013.
8. Laffranque, J. Kas ja kuidas vaidlustada vaesust, demokraatiapuudust ja õiguskaitse nappust? – Juridica, I/2013.
9. Lillesaar, M. Menetlusabi andmine tsiviilkohtumenetluses. Tartu: Riigikohus, 2010. Arvutivõrgus kättesaadav: http://www.riigikohus.ee/vfs/1033/Menetlusabi_tsiviilkohtumenetluses.pdf, 12. märts 2013.

10. Lumiste, E. Inimõigused Eestis 2011. Eesti Inimõiguste Keskuse aastaaruanne. SA Eesti Inimõiguste Keskus, 2012.
11. Lõhmus, K. Võrdsusõiguse kontroll Riigikohtus ja Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2003.
12. Maruste, R. Konstitutsionalism ning põhiõiguste ja vabaduste kaitse. – Tallinn, 2004.
13. Maruste, R. Õigus võrdsele kohtlemisele õigusriigis, selle õiguse printsiibid ja kohaldamispraktika Euroopa Inimõiguste Kohtus. Juridica II/2008.
14. Pärsimägi, A. Hagimenetlus. Hagi ja taotluste esitamine. Tallinn: Juura, 2011.
15. Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja kord. Seletuskiri 13. detsembri 2011 otsusega vastuvõetud muudatuste kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee, 12. märts 2013.
16. Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja kord. Seletuskiri 19. veebruari 2013 otsusega vastuvõetud muudatuste kohta. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee, 12. märts 2013.
17. Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatis, Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.riigiteataja.ee/aktilisa/1311/2201/0050/lisa.pdf#> 12.märts 2013.
18. Saaremets, V. Kes on õigusnõustaja? – Juridica, II/2000, lk 121 jj.
19. Truuväli, E.-J. jt, Eesti Vabariigi põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura, 2008.

Kasutatud normatiivmaterjal

20. Eesti Vabariigi põhiseadus. 28. juuni 1992. – RT 1992, 26, 349; RT I, 27.04.2011, 2.
21. Perekonnaseadus. 18. november 2009 – RT I 2009, 60, 395; RT I, 27.06.2012, 12
22. Riigi õigusabi seadus. 28. juuni 2004. – RT I 2004, 56, 403; RT I, 22.03.2013, 14.
23. Tsiviilkohtumenetluse seadustik. 20. aprill 2005. – RT I 2005, 26, 197; RT I, 05.04.2013, 5.

24. Advokatuuriseadus. 21. märts 2001. – RT I 2001, 36, 201; RT I, 21.12.2012, 4.
25. Notariaadiseadus. 6. detsember 2000. – RT I 2000, 104, 684; RT I, 30.12.2010, 8
26. Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste konventsioon, 16. aprill 1996, RT II 1996, 11, 34.
27. Eesti Juristide Liidu põhikiri. 10. märts 1989; 27. aprill 2007. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.juristideliit.ee/uus/index.php?page=12>, 12. märts 2013.
28. Eesti Juristide Liidu eetikakoodeks. 20. aprill 2001. – Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.juristideliit.ee/media/File/Eetikakoodeks.pdf>, 12. märts 2013.
29. Eesti Advokatuuri eetikakoodeks. 08. aprill 1999; 21. veebruar 2008. – Arvutivõrgus kättesaadav: <https://www.advokatuur.ee/est/oigusaktid/eetikakoodeks>, 12. märts 2013.
30. Riigi õigusabi osutamise eest makstava tasu arvestamise alused, maksmise kord ja tasumäärad ning riigi õigusabi kulude hüvitamise ulatus ja kord. Arvutivõrgus kättesaadav: www.riigioigusabi.ee, 12. märts 2013.
31. Riigi õigusabi taotleja majandusliku seisundi teatistes sisalduvate andmete loetelu. – RTL 2005, 22, 297; RT I, 31.12.2010, 50.

Kasutatud kohtupraktika

32. Põhiseaduslikkuse järelvalve kolleegiumi otsus 21. jaanuarist 2004 nr 3-4-1-7-03 - RT III 2004, 5, 45.
33. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 13. novembrist 2006 nr 3-2-1-106-06. - RT III 2006, 42, 353.
34. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 13. jaanuarist 2009 nr 3-2-1-134-08.
35. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 11. märtsist 2008 nr 3-2-1-7-08.
36. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 8. detsembrist 2008 nr 3-2-1-123-08.
37. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 29. oktoobrist 2012 nr 3-2-1-120-12.
38. Riigikohtu tsiviilkolleegiumi määrus 14. oktoobrist 2010 nr 3-2-1-111-09
39. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus 13. juunist 2005 nr 3-1-1-67-05 – RT III 2005, 23, 239.

40. Riigikohtu kriminaalkolleegiumi määrus 10. jaanuarist 2005 nr 3-1-1-134-04 – RT III 2005, 4, 32.
41. Riigikohtu halduskolleegiumi määrus 2. novembrist 2005 nr 3-3-1-58-05.
42. Harju Maakohtu kohtumäärus 27. veebruarist 2013 nr 2-13-829 (koopia autori valduses)
43. Harju Maakohtu kohtumäärus 14. veebruarist 2013 nr 2-12-43606 (koopia autori valduses)
44. Harju Maakohtu kohtumäärus 6. juulist 2012 nr 2-12-21772 (koopia autori valduses)
45. Harju Maakohtu kohtumäärus 6. augustist 2012 nr 2-12-20892 (koopia autori valduses)
46. Harju Maakohtu kohtumäärus 4. oktoobrist 2012 nr 2-12-29457 (koopia autori valduses)
47. Harju Maakohtu kohtumäärus 17. oktoobrist 2012 nr 2-12-25140 (koopia autori valduses)
48. Harju Maakohtu kohtumäärus 16. aprillist 2012 nr 2-12-11090 (koopia autori valduses)
49. Harju Maakohtu kohtumäärus 18. märtsist 2013 nr 2-13-373 (koopia autori valduses)
50. Harju Maakohtu kohtumäärus 6. märtsist 2013 nr 2-13-6541 (koopia autori valduses)
51. Harju Maakohtu kohtumäärus 23. jaanuarist 2012 nr 2-12-386 (koopia autori valduses)
52. Harju Maakohtu kohtumäärus 13. juunist 2012 nr 2-12-1889 (koopia autori valduses)
53. Harju Maakohtu kohtumäärus 9. märtsist 2012 nr 2-12-3061 (koopia autori valduses)
54. Harju Maakohtu kohtumäärus 5. detsembrist 2012 nr 2-12-38425 (koopia autori valduses)
55. Harju Maakohtu kohtumäärus 23. jaanuarist 2013 nr 2-12-54512 (koopia autori valduses)
56. Harju Maakohtu kohtumäärus 23. augustist 2012 nr 2-12-25078 (koopia autori valduses)

- 57. Harju Maakohtu kohtumäärus 25. juulist 2012 nr 2-12-18373 (koopia autori valduses)
- 58. Harju Maakohtu kohtumäärus 29. jaanuarist 2013 nr 2-12-49995 (koopia autori valduses)
- 59. Harju Maakohtu kohtumäärus 18. oktoobrist 2012 nr 2-12-37115 (koopia autori valduses)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina _____ Kadri Mälberg _____
(*autori nimi*)
(sünnikuupäev: _____07.08.1986.a_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

_____ Riigipoolne tasuta õiguslane abi ja nõustamine tsiviilkohtus eraisikutele _____
_____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ dr. iur. Heikki Leesment _____,
(*juhendaja nimi*)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tallinnas, __06.05.2013.a_____ (*kuupäev*)